

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

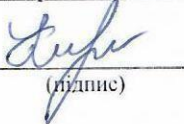
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: «Фінансове забезпечення соціального захисту населення»

Здобувача вищої освіти II рівня, II курсу, ФМУПЗ-21-1 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування
освітня програма «Управління публічними фінансами»

Науковий керівник

(підпис)

(підпис)
Гордей Оксана Дмитрівна, д.е.н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної
програми

(підпис)

Гордей Оксана Дмитрівна, д.е.н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту рішенням кафедри публічних фінансів
протокол від «23» 01 2023 № 9

Завідувач
кафедри

(підпис)

Коляда Тетяна Анатоліївна, к.е.н., с.н.с., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2023

Реєстрація № 9 17.01.2023 Шеру
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 23.11.2022 Ш
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 5 (відмінно) 08.02.2023 Шеру
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: Шеру Ковальова Г.О.
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

Ш
(підпис)

Тордей О.Д.
(ініціали, прізвище)

Ш
(підпис)

Камега Т.А.
(ініціали, прізвище)

Шеру
(підпис)

Безриненко М.Д.
(ініціали, прізвище)

секретар

Шеру

Меніменко В.Ю.

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	30		Голова комісії Ковалова І.О. Заст. голови Гордєй О.Д.
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	7		Член комісії Камеда Т.А.
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		Безручій М.Д.
4. Рецензент	від 0 до 5	5		Секретар Шенченко А.О.
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	47		

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - 45 балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підписи)
92	A	5 (відмінно)	08.02.2023	Ковалова І.О. Гордєй О.Д. Камеда Т.А. Безручій М.Д. Шенченко А.О.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	
50-59	E	3 (задовільно)
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет Фінансів та цифрових технологій

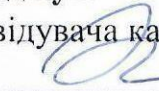
Кафедра Публічних фінансів

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітньо-професійна програма «Управління публічними фінансами»

Затверджую

в.о. завідувача кафедри публічних фінансів

 Тетяна КОЛЯДА

« 13 » січня 2022

Завдання на кваліфікаційну роботу (проект)

здобувачу вищої освіти

Кураткіній Юлії Віталіївній

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Фінансове забезпечення соціального захисту населення

Затверджена наказом ректора від «28» грудня 2021 р. № 106

2. Строк здачі закінченої роботи 24.11.2022

3. Мета роботи полягає в розкритті сутності бюджетного механізму соціального захисту населення, оцінці фінансового забезпечення соціального захисту, проведенні детального аналізу стану системи соціального захисту та розробці напрямків його удосконалення в Україні.

Об'єкт дослідження є економіко-соціальні відносини, що виникають між державою, відповідними соціальними органами та громадянами, у зв'язку з розподілом фінансових ресурсів для матеріального та нематеріального забезпечення та підтримки окремих верств населення.

Предмет дослідження є теоретико-практичні аспекти та його науково-методичне забезпечення, щодо формування бюджетного механізму видатків на соціальний захист.

Орієнтовна база дослідження Міністерство фінансів України.

4. Вихідні дані до роботи законодавчо-нормативні акти, офіційні джерела статистики, наукова періодика, монографічні джерела, Інтернет - ресурси тощо.

5. Перелік графічного матеріалу таблиці, схеми, рисунки

6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом)

Розділ 1. Теоретичні аспекти бюджетного механізму соціального захисту населення; 1.1 Сутність бюджетних видатків: соціальний захист і соціальне забезпечення; 1.2 Формування бюджетного механізму соціального захисту населення; Розділ 2 Особливості фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні; 2.1. Нормативне забезпечення фінансування бюджетних видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення населення; 2.2. Аналіз виконання видаткової частини бюджету соціального захисту населення; Розділ 3. Ключові напрями удосконалення фінансового забезпечення соціального захисту населення

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	18.11.2022 р.	10.10.2022 р.
2	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку	25.11.2022 р.	30.10.2022 р.
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	28-30.11.2022 р.	28.11.2022 р.
4	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	20-28.12.2022 р.	21.12.2022 р.
5	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	20-23.01.2023 р.	20.01.2023 р.
6	Рецензування кваліфікаційної роботи	24-26.01.2023 р.	24.01.2023 р.
7	Захист кваліфікаційної роботи	7-8 лютого 2023 р.	7-8 лютого 2023

8. Дата видачі завдання «10» __ 01 __ 2022.

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкту)

(підпис)

Гордей О.Д.
(прізвище, ініціали)

10. Гарант освітньо-професійної програми

(підпис)

Гордей О.Д.
(прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

(підпис)

Кураткіна Ю.В.
(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Фінансове забезпечення соціального захисту населення

Назва випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи

Мета роботи полягає у розкритті сутності бюджетного механізму соціального захисту населення, оцінці фінансового забезпечення соціального захисту, проведенні детального аналізу стану системи соціального захисту та розробці напрямків його удосконалення в Україні.

Завданнями роботи є: дослідження сутності теоретичних аспектів соціального захисту та його ролі в економічній системі держави; аналіз схеми формування та функціонування бюджетного механізму системи соціального захисту; розгляд особливостей нормативного забезпечення планування бюджетних видатків на соціальний захист та забезпечення; здійснення аналізу виконання планів видаткової частини бюджету спрямованої на соціальний захист; розробка напрямків вдосконалення у сфері планування бюджетно-видаткової частини соціального захисту та соціального забезпечення.

Предметом дослідження є теоретико-практичні аспекти та його науково-методичне забезпечення, щодо формування бюджетного механізму видатків на соціальний захист.

Об'єктом дослідження виступають економіко-соціальні відносини, що виникають між державою, відповідними соціальними органами та громадянами, у зв'язку з розподілом фінансових ресурсів для матеріального та нематеріального забезпечення та підтримки окремих верств населення.

Базою дослідження є Міністерство фінансів України.

За результатами дослідження сформульовані висновки та рекомендації щодо напрямків у сфері планування бюджетно-видаткової частини соціального захисту та соціального забезпечення.

Отримані результати можуть становити інтерес для державних регулюючих органів у галузі соціального захисту населення України.

Кваліфікаційна робота містить 63 сторінки, 3 таблиці, 24 рисунка, список використаних джерел з 48 найменувань та 1 додатку.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний захист та забезпечення, бюджет, видатки, фінансування, пільга, соціальна допомога.

Рік виконання дипломної роботи – 2021-2022 рр.

Рік захисту роботи – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.....	14
1.1 Сутність бюджетних видатків: соціальний захист і соціальне забезпечення	14
1.2 Формування бюджетного механізму соціального захисту населення.....	25
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ.....	30
2.1 Нормативне забезпечення фінансування бюджетних видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення населення	30
2.2 Аналіз виконання видаткової частини бюджету соціального захисту населення.....	36
РОЗДІЛ 3. КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.....	54
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ.....	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку, в період складних кризових явищ, саме соціальному захисту і соціальному забезпеченню належить провідна роль у економічній системі держави, для виконання покладених на неї функцій у забезпеченні добробуту своїх громадян, захисту від різного роду соціальних ризиків і загроз. Рівень ефективності цієї системи напряму залежить від соціальної політики держави та рівня її розвитку.

Водночас одним з головних складових виступає її фінансове забезпечення. Адже саме в складний період військового часу, обмежених фінансових ресурсів країни, виникає гостра необхідність у формуванні ефективного соціального захисту населення, як пріоритетного напряму державної підтримки у реалізації найважливіших суспільних потреб шляхом пошуку та апробації різноманітних джерел його фінансування.

В нашій державі функціонування належної соціальної політики та розвиток сфери соціального захисту та забезпечення належать до ключових напрямків національного, соціально-культурного та духовного відродження. Тим самим підтверджують роль участі держави безпосередньо через механізми регулювання та фінансової підтримки. Проте в умовах воєнного стану та в майбутньому в післявоєнний період, необхідний перехід до нових форм і методів фінансового забезпечення, що дозволить ефективно здійснювати соціальну підтримку та соціальну допомогу відповідно до передових світових практик, гарантуючи гідні умови життя населення та відповідний рівень їх фінансового забезпечення.

На сьогодні, відбувається нарахування великої кількості різних видів пільг та соціальної підтримки, яка законодавчо закріплена. Система соціального захисту та забезпечення вважається складною, щодо соціальних програм, тому деякі з них не мають відповідного стабільного фінансування та не забезпечені цільовими джерелами фінансування.

Однією з основних функцій держави є досягнення високого рівня якості життя своїх громадян, та має за мету забезпечення матеріальних та нематеріальних благ населення, надання якісних соціальних послуг, зокрема у сфері освіти, культури, медичного обслуговування та інших, підтримці належного стану здоров'я та тривалості життя, забезпеченні необхідної кількості робочих місць, а також створення високого рівня морально-психологічного клімату.

Оцінити стан економіки можливо завдяки аналізу системи соціального забезпечення держави, тому що саме показник рівня життя населення залежить від фінансування соціального забезпечення. Тому доцільним буде поставити пріоритетним завданням щодо забезпечення ефективного функціонування системи соціального захисту. Варто зауважити, що на даний час, держава обмежена у фінансовому забезпеченні своїх громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Головну роль щодо розкриття теоретично-методологічних засад соціального захисту та соціального забезпечення забезпечили такі вітчизняні вчені, як : А. Балашук, Д. Богиня, Л. Лисняк, О. Василик, А. Величко, С. Дідик, В. Єременко, Т. Ковальова, О. Ковалюк, , Е. Лібанова, О. Новікова, Ю. Пасічник, Р. Сорока, та інших. Також варто виділити таких вчених, які досліджували аспекти бюджетного фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в Україні, а саме: В. Андрущенко, В. Дем'янишин, О. Кириленко, Е. Лібанова, З. Лободіна, І. Луніна, Б. Малиняк, Л. Осіпова, В. Тропіна, М. Шаварина, Н. Шаманська. Серед зарубіжних публікацій, можна виділити: «Загальну декларацію прав людини» ООН, «Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права», а також «Міжнародний пакт про громадянські та політичні права». Важливу роль складають періодичні звіти та статистичні дані (казначейських органів, міністерств фінансів та Національного банку України), за допомогою яких можна виконати аналіз сучасного стану соціального розвитку України.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є розкриття сутності бюджетного механізму соціального захисту населення, оцінка фінансового

забезпечення соціального захисту, проведення детального аналізу стану системи соціального захисту та розробка напрямків його удосконалення в Україні.

Відповідно до визначеної мети необхідно виконати такі завдання:

- Дослідити сутність теоретичних аспектів соціального захисту та його роль в економічній системі держави;
- проаналізувати схему формування та функціонування бюджетного механізму системи соціального захисту.
- розглянути особливості нормативного забезпечення планування бюджетних видатків на соціальний захист та забезпечення;
- здійснити аналіз виконання планів видаткової частини бюджету спрямованої на соціальний захист;
- запропонувати шляхи вдосконалення у сфері планування бюджетно-видаткової частини соціального захисту та соціального забезпечення.

Об'єктом дослідження є економіко-соціальні відносини, що виникають між державою, відповідними соціальними органами та громадянами, у зв'язку з розподілом фінансових ресурсів для матеріального та нематеріального забезпечення та підтримки окремих верств населення.

Предметом дослідження є теоретико-практичні аспекти та його науково-методичне забезпечення, щодо формування бюджетного механізму видатків на соціальний захист.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань під час написання випускної кваліфікаційної роботи було використано такі види методів наукового пізнання: історичний метод; статистичні методи; загальнонаукові та спеціальні методи; метод порівняння, методи групування та систематизації; метод наукового абстрагування; метод індукції та дедукції; методи аналізу та синтезу.

До інформаційно-нормативної бази дослідження складає Конституція України, закони та інша нормативно-правова база України, дані Державної

казначейської служби України, аналітичні матеріали Міністерства соціальної політики України, Державної податкової служби, Національного банку України, наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, Інтернет джерела.

Наукова-практична значимість роботи полягає в аналізі сучасного стану фінансування видатків бюджету соціального населення, виявленні та обґрунтуванні проблем, які потребують нагального вирішення, досліджені напрями удосконалення соціального захисту та соціального забезпечення та запропоновано нові підходи, що сприятимуть розвитку системи соціального захисту населення в Україні.

Апробація результатів дослідження.

Структура дипломної роботи. Дана робота містить зміст, анотацію, вступ, основну частину, висновки, список використаних джерел, додатки. Основна частина наукового дослідження включає три розділи. Повний обсяг даної роботи становить 63 сторінки, та містить 3 таблиці, 24 рисунка.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

1.1 Сутність бюджетних видатків: соціальний захист і соціальне забезпечення

Справжнім викликом для економіки України стало повномасштабне вторгнення РФ на нашу територію, особливо вразливою стала соціальна сфера, яка безпосередньо опікується малозахищеними та незахищеними категоріями населення. Тому, на сучасному етапі існування, створення національної системи соціальних гарантії держави для своїх громадян має першочергове значення. Головні принципи такої системи закріплюються на законодавчому рівні, зокрема в Законі України «Про прожитковий мінімум» [1], ЗУ «Про Державні соціальні стандарти та соціальні гарантії» [2], а також в Конституції України [3].

Перші згадки такого поняття, як «соціальний захист» з'явилися в середині ХХ століття, його почали активно використовувати у різних міжнародних актах. Воно виступає більш ширшим за змістом та значенням соціальним явищем, в порівнянні з соціальним забезпеченням. В широкому розумінні, соціальний захист забезпечує виконання соціальної функції держави, тобто виступає системою економічних, організаційних та юридичних заходів, які сприяють в забезпеченні соціальних прав, що належать громадянину в державі. Якщо розглядати, його за більш вузьким значенням, то він виконує соціально-захисну діяльність, основне завдання якого полягає в захисті населення країни від негативних наслідків через соціальні ризики. Тобто, можна стверджувати, що саме держава бере участь у створенні соціального захисту населення країни. В додатку А подано більш детальну систематизацію наукових підходів до тлумачення сутності поняття «соціальний захист» науковцями.

Отже, можна узагальнити вище сказане, та підвести підсумок, що соціальний захист — це комплекс державних заходів і сукупність видатків державного бюджету, щодо надання фінансової підтримки та допомоги таким верствам населення, які через незалежні від них на те причин, не мають достатніх ресурсів та коштів для самозабезпечення [39].

Так, як держава виступає головним важелем, вона активно намагається сприяти розвитку системи соціального захисту. Здійснює це за допомогою таких методів як [3]:

- нормативно-правове забезпечення, зокрема прийняття всіх необхідних законодавчих та нормативно-правових актів;
- державне регулювання цін та ціноутворення;
- пряме державне фінансування із різних рівнів бюджетів на забезпечення потреб соціальної сфери;
- соціальне страхування обов'язкового характеру;
- побудова мережевих центрів служб бірж праці та зайнятості;
- субсидії соціального типу;
- реалізація державних програм стосовно вирішення окремих соціальних проблем громадян;
- система пенсійного забезпечення.

Конституцією України прийнятою 28 червня 1998 року було проголошено про те що держава являється соціальною. В свою чергу це передбачає напрям, який має на меті забезпечення соціальних прав громадян. Протягом усього періоду існування національної системи соціального захисту та забезпечення, спостерігається постійна незбалансованість. Адже що КМУ, що Міністерство соціальної політики не має єдиного бачення щодо того, якою повинна бути система соціального захисту в Україні [22]. Тому доцільним є розглянути ключові проблеми, з якими стикаються громадяни:

- гromіздка нормативно-законодавча база. Диференційованість пільг, соціальних послуг та виплат в Україні наводяться безпосередньо в 58 законах та понад 120 нормативно-правових актах [36].

- занадто розгалужена система виплат, за якими бюджет не може виконати свої зобов'язання. За оцінками різних аналітиків, загальна сума виплат, що задекларована у законі, а саме в межах від 3,8 до 5,8 млрд доларів на поточний рік, проте фактично відбувається фінансування лише незначної частини. Так, до прикладу з понад 130 різних категорій отримувачів соціальних виплат, виплати за соціальною характеристикою отримують лише 70, та за професійною - 50.

- відсутність уніфікованої системи бухгалтерського обліку, щодо класифікації різних категорій отримувачів виплат, соціальних виплат та послуг, а також неспроможність до статистичного обліку недержавних постачальників соціальних послуг;

- фактична сума видатків на соціальний захист та забезпечення перевищує суму, що закладена в державному бюджеті за рядком «Соціальне захист та соціальне забезпечення», майже у 2,5-3 рази

- українська бюджетна система функціонує за принципом «прецеденту», тобто що було минулого року, також (з невеликою похибкою) може бути в наступному.

Такі підходи насправді заважають плануванню соціальної політики та сприяють недоцільному розподілу ресурсів на наявні потреби. Так, до прикладу кошти, що виділяються на соціальні послуги, зазвичай спрямовуються на утримання установ соціального захисту, 90% бюджету, витрачається на комунальні послуги та зарплату працівникам[47].

Засади формування системи соціального захисту та соціального забезпечення базуються на основі законодавчих актів України, а також через міжнародно-правові зобов'язання. За допомогою системи соціального захисту та соціального забезпечення можна здійснити оцінку економічного стану та потреб населення, а також ефективно розподілити видаткову частину бюджету на потреби населення. Для цього рекомендується, для країн з перехідною економікою, до яких і відноситься Україна, пом'якшити негативні фактори впливу щодо соціально незахищених верств населення під час впровадження

економічних та соціальних реформ [34]. Проте на даний час, в сучасних умовах соціальним ризиком, який вражає переважну більшість населення є війна з РФ, тому необхідно швидко та ефективно реагувати на загрози, які виникають але з чітким дотриманням збалансованості між потребами на соціальний захист громадян та можливостями держави забезпечити їх належними фінансуванням, та гарантуванням права кожного громадянина на достатній рівень життя.

Так, основними суб'єктами законодавчої діяльності є Президент України, ВРУ, Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів. Безпосередню участь в управлінні питаннями соціального захисту населення України здійснюють органи виконавчої влади та уряд, зокрема Кабінет Міністрів України, Міністерство соціальної політики, Рада у справах осіб з інвалідністю, Департамент гуманітарної та соціальної політики та ін.

Відповідно до визначення Науково-дослідного інституту соціального розвитку ООН, соціальний захист сприяє запобіганню виникнення ситуаціям, які негативно впливають на добробут людей, управлінню ними та їх подолання. Має такі структурні елементи, політика та програми, що спрямовані на зменшення бідності та вразливості населення, за допомогою впровадженню ефективного ринку праці, та підвищенню спроможності управляти їх економічними та соціальними ризиками, такими як безробіття, хвороби, інвалідність та похилий вік [45, 46]. Також, це являється однією із цілей ООН, щодо сталого розвитку, спрямованого на збалансованості рівності.

До найпоширеніших видів соціального захисту можна віднести [43, 48]:

- втручання на ринок праці - це цілеспрямована політика та програми, створені для сприяння більшої зайнятості, ефективного функціонування даного ринку та захисту його працівників.

- соціальне страхування – вид страхування, що сприяє зменшенню ризиків, що пов'язані з безробіттям, погіршенням здоров'я, цілковитою чи тимчасовою втратою працездатності, травмами, пов'язаними з роботою, та похилим віком, до прикладу, медичне страхування або страхування на випадок безробіття [42].

- соціальна допомога - це коли фінансові або натуральні ресурси перераховуються найменш захищеним верствам населення, які не мають інших засобів необхідної підтримки, включаючи батьків одинаків, безпритульних або осіб з обмеженими фізичними чи психічними можливостями [44].

Відповідно до статті 25 Декларації прав людини, яка зазначає те, що в сучасній правовій державі повинні людина має отримати гарантію на той рівень життя, що під собою розуміє забезпечення її житлом, їжею, медичним обслуговуванням, власним добробутом та добробутом родини, а також правом на соціальне забезпечення у випадку безробіття, інвалідності, хвороби, старості та інших ситуаціях, при якому відбувається втрата засобів до існування. Відповідно, право людини на соціальний захист є її конституційним правом.

В Україні, відповідно до статті 46 Конституції України, що дозволяє реалізувати дане право, саме через схему соціальної допомоги, а особливо через фінансову підтримку економічно активного населення. До видів підтримки такого населення варто віднести:

- виплата пенсій та інших схем заміщення доходів;
- надання пільг найбільш вразливим особам та фінансова компенсація сім'ям з дітьми;
- індексація державних виплат та соціальних послуг [41].

Щодо правової структури системи соціального забезпечення, то вона ґрунтується головним чином на державному управлінні, для подальшого успішного впровадження та ефективного функціонування системи соціального забезпечення, до яких належать: місцеве самоврядування, фонди, профспілки та бізнес асоціації. Організаційно-правову структуру системи соціального захисту громадян можна схематично зобразити, так (рис 1.1):

Рис 1.1 Організаційно-правова структура системи соціального захисту населення.

Джерело: [37]

За даними рисунку вище, її можна охарактеризувати як чотирьохрівневу систему:

- 1) рівень національного управління, за допомогою відповідних заходів та дій визначається загальна політика управління соціальним захистом;
- 2) рівень галузевого управління, туди належать заходи, стосовно соціального захисту професійної, відомчої мережі соціальних установ;
- 3) управління на регіональному рівні, спрямовуються заходи, що відповідають політиці центрального уряду, розробляються на базі регіональних схем соціального захисту з урахуванням усіх регіональних особливостей, природних умов та соціально-економічного становища;
- 4) рівень місцевого (муніципального) управління, заходи, що мають на меті забезпечення соціального захисту на місцевому рівні.

Головним завданням, яке перед собою ставить держава впроваджуючи соціальну політику, саме за допомогою соціального захисту та забезпечення, надати усім громадянам, незалежно від рівня їх достатку, соціального походження чи національності, можливість вільно розвиватись і реалізовувати свої здібності та потенціал. З іншої точки зору, такий метод дозволяє запобігати

виникненню серед суспільства соціальної напруженості та несправедливості, яка виникає у зв'язку із майновою, культурною, фінансовою чи соціальною нерівністю та гарантують баланс та стабільність в суспільстві.

Все це більш детально розкривається в головних функціях, які вони виконують (рис. 1.2)

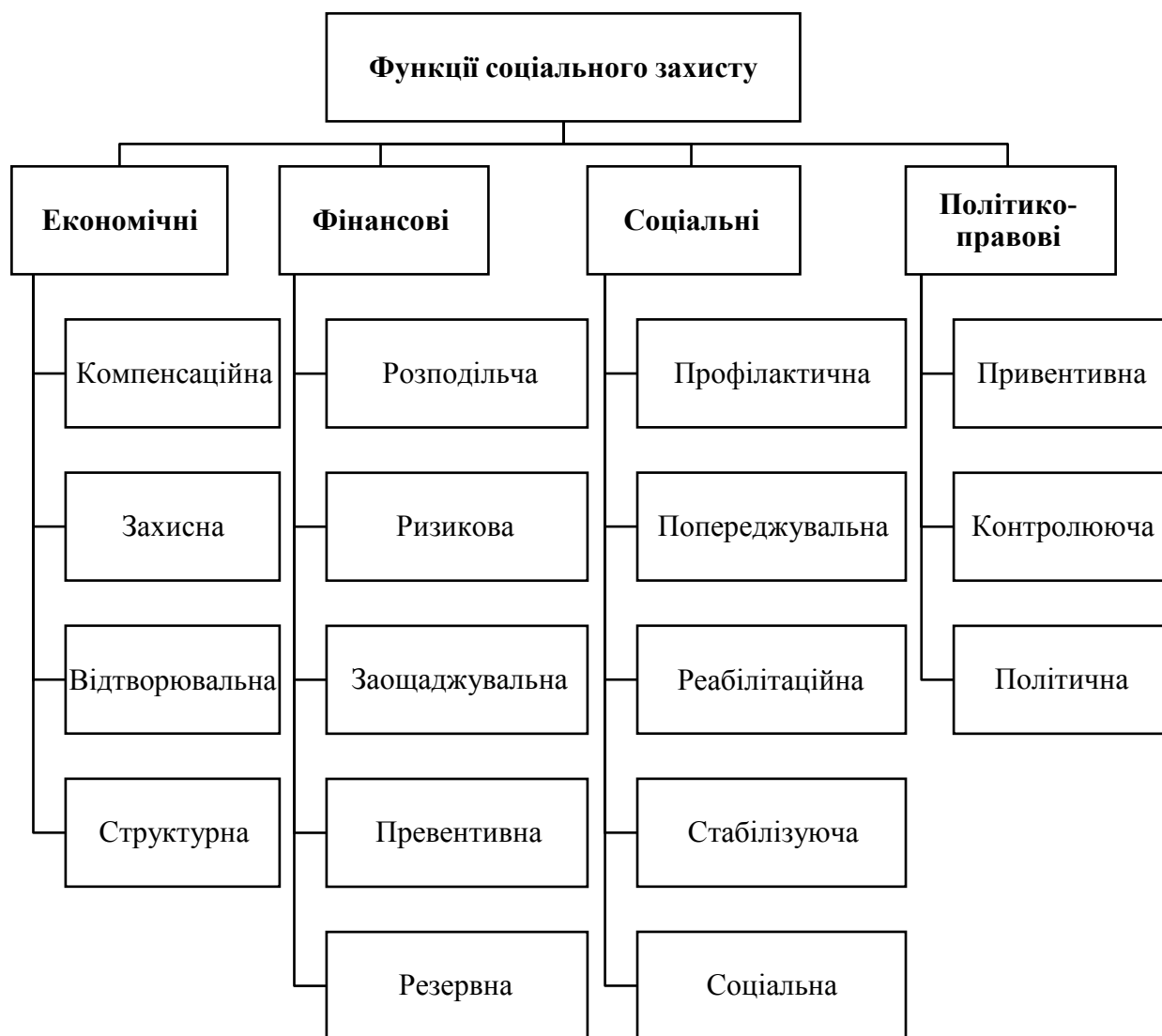

Рис 1.2 Функції соціального захисту населення.

Джерело: побудовано автором за даними[37]

Так, як соціальний захист населення і соціальне забезпечення належать до суспільних інститутів, то як ми можемо побачити за даними рисунка, їх функції можна класифікувати, відповідно до їх різних аспектів на економічні, фінансові, соціальні та політико-правові. Виконуючи ці функції, вони сприяють забезпеченню реалізації основної мети соціальної політики, а саме

гарантуванню безпеки людини від різного роду ризиків, шляхом створення гідних умов для життєдіяльності людини у різних сферах середовища: соціальному, культурному та економічному.

Так, двома головними функціями, є надання короткочасної допомоги найбільш вразливим верствам населення для подолання негативних наслідків бідності населення та підтримка рівня життя, а також створення належних умов для прийняття можливості участі громадян в соціальному страхуванні у період працездатності.

Ці дві функції перебувають у певній суперечності, і так як економіка України є перехідного типу, то воно є досить відчутним. Адже перехідний стан економіки від централізовано-планової системи до ринкової, зумовив ряд обставин, при яких в основному реалізується перша функція, а для відтворення другої функції недостатньо умов рис.1.3 [37].

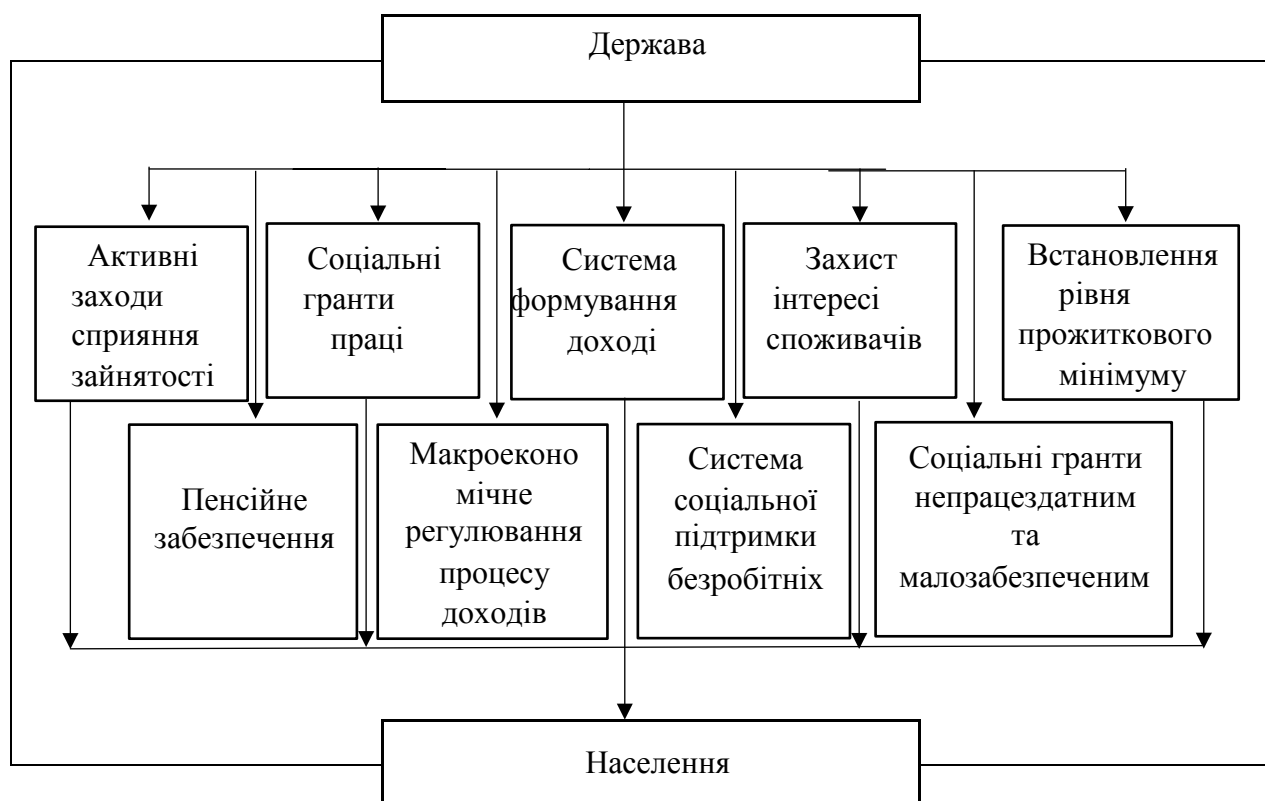

Рис 1.3 Складові системи соціального захисту населення.

Джерело: [37]

На сьогоднішній день, система соціального захисту громадян в Україні має такі складові елементи: надання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, допомога по безробіттю, допомога на проживання ВПО, житлові субсидії, допомога сім'ям з дітьми, компенсації витрат, за тимчасове розміщення ВПО, пенсійне забезпечення, можливі шляхи виплати пенсій банками та ін.

З початком війни, велика кількість людей втратили свою постійну роботу. Відповідно до норм діючого законодавства, усі громадяни України, які втратили роботу, мають право отримати від держави компенсацію у формі допомоги по безробіттю. Допомога по безробіттю отримують тільки українці, яким надано офіційний статус безробітного. Мінімальна сума допомоги, включаючи страховий стаж та заробітну плату становить:

- для застрахованих громадян України - 1800 грн;
- максимальний розмір допомоги — 8 788 грн.

Розмір виплати по безробіттю залежить від таких факторів, як причина звільнення з місця роботи, робочий стаж та розмір заробітної плати до моменту настання звільнення. Виплата відбувається не два рази на місяць, також можлива одноразова оплата за домовленістю з безробітним. Відповідно до чинного законодавства виплати не можуть перевищувати більше 360 календарних днів тривалістю до двох років. До основних факторів, щодо розрахунку розміру виплати допомоги по безробіттю, також залежить від тривалості [2]:

- оплата перших 90 календарних днів здійснюється у розмірі 100%;
- оплата наступних 90 календарних днів у розмірі – 80%;
- всі інші виплати у майбутньому здійснюється у розмірі 70%.

Ще одним видом соціальної допомоги є субсидія, її може отримати кожна українська сім'я чи окрема особа, в якій витрати у загальному на оплату житлово-комунальних послуг вищі, чим середньомісячний сукупний дохід 15%. Для того потрібно заповнити заяву відповідного бланку, декларацію про доходи і витрати в е-вигляді на офіційному веб-сайті Міністерства соціальної політики

України. Варто зауважити, що комунальна субсидія з 2018 року надається через місце звернення та надається за такими строками - від місяця звернення за її призначенням до кінцевої дати завершення опалювального сезону.

Термін не має перевищувати 12 місяців і повинні розраховуватися:

- від 1 травня по 30 вересня в неопалювальний сезон;
- від 1 жовтня по 30 квітня в опалюваний сезон [25]

Згідно ст. 1 Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» громадяни України мають право на державну допомогу, за умови, якщо в їх родині виховуються та проживають неповнолітні діти. Також, на допомогу можуть розраховувати, не лише громадяни України, а й іноземці та особи без громадянства, що потребують на додатковий захист табл.1.1 [12].

Таблиця 1.1

Види державної допомоги сім'ям з дітьми станом на 01.01.2022р.

№	Види державної допомоги сім'ям з дітьми
1.	допомога у зв'язку з вагітністю та пологами
2.	допомога при усиновленні дитини
3.	допомога при народженні дитини, одноразова натуральна допомога «пакунок малюка»
4.	допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування
5.	допомога на дітей одиноким матерям
6.	допомога на дітей, хворих на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність.

Джерело: складено автором за даними [14, 12]

Також громадяни України, відповідно до ст. 1 ЗУ «Про пенсійне забезпечення», мають право на державне пенсійне забезпечення за умови настання таких випадків:

- за віком;

- у зв'язку з втратою годувальника;
- по інвалідності;
- інші випадки, які передбачені законом.

Це право, також мають іноземці чи громадяни, які перебувають на території України, що передбачено законодавством чи міждержавними угодами[16].

Для досягнення поставленої мети, потрібно виконати ряд завдань соціального захисту та соціального забезпечення, до яких можна віднести:

- 1) боротьба з бідністю населення та демографічною кризою;
- 2) підвищення добробуту населення через попередження, мінімізацію або ж ліквідацію дії наслідків соціальних ризиків;
- 3) сприяння активному соціальному та економічному розвитку;
- 4) збалансування соціальної нерівності;
- 5) стимулювання розвитку соціального партнерства в суспільстві;
- 6) поліпшення фізичного, морального та духовного здоров'я кожної людини.

Складна система соціального захисту та забезпечення, базується на важливих принципах, функціях та завданнях, за допомогою яких охоплює все населення своєї держави, і завдяки правильному функціонуванню гарантує забезпечення кожному громадянину його економічних, соціальних, юридичних, моральних і духовних прав. І в ході функціонування цієї системи не менш важливого виступає питання фінансування, в залежності від форм та виду соціального захисту, в свою чергу це обумовлюється як і самими першоджерелами фінансування, так і процесом отримання соціальних виплат.

1.2 Формування бюджетного механізму соціального захисту населення

Найчастіше в науковій літературі під бюджетним механізмом розуміють систему пов'язаних показників, бюджетних форм і структуру бюджету, що дозволяє створити єдиний робочий інформаційний простір, використовуючи системний підхід до управління фінансами. Тобто, бюджетний механізм виступає одним із ключових елементів реалізації бюджетної політики.

Формування бюджетного механізму здійснюється урядом відповідно до затвердженої бюджетної стратегії. Досить великого впливу на бюджетний механізм завдають зміни в економіці країни та соціальній сфері, тому що в залежності від того, як держава вирішує тактичні завдання, якщо виникають якісь проблеми чи ризики, у зв'язку з цим можуть відбуватися зміни і окремих частин механізму. Варто зазначити, що також відповідно до бюджетної політики за допомогою бюджетного механізму відбувається здійснюватися розподіл та перерозподіл валового внутрішнього продукту України.

У широкому розумінні бюджетний механізм можна розглядати, як сукупність засобів, за допомогою яких держава організовує функціонування бюджетних відносин зокрема, та для забезпечення відповідних умов забезпечення економічного та соціального розвитку. Також, відбувається регулювання соціально-економічних процесів, з врахуванням усіх особливостей, об'єктивних або ж суб'єктивних чинників.

Розглядаючи бюджетний механізм у практичному значенні, то він являє собою економічну налагоджену структуру. В ній відображаються наявні способи та послідовність дій, які виникають у процесі розподілу та перерозподілу бюджетних ресурсів, державних органів.

Для ефективного виконання бюджетної політики у соціальній галузі, необхідне виконання двох найнеобхідніших функцій, що забезпечується певним механізмом використання коштів з бюджету. До цих найважливіших функцій відносять:

- фінансове забезпечення соціальних та економічних процесів у державі;
- фінансове регулювання економіки та соціальної сфери держави [4].

Бюджетний механізм за економічною сутністю має два підходи до визначення. Так перший полягає в тому, що він проявляється через комплекс форм, важелів, методів та інструментів, що несуть вагомий вплив на стан і розвиток економіки в цілому, відповідно за другим підходом виступає як процес функціонування бюджетних ресурсів.

Структура бюджетного механізму складається з різних елементів, так характеристику основних його складових елементів можна розглянути на рис.1.4

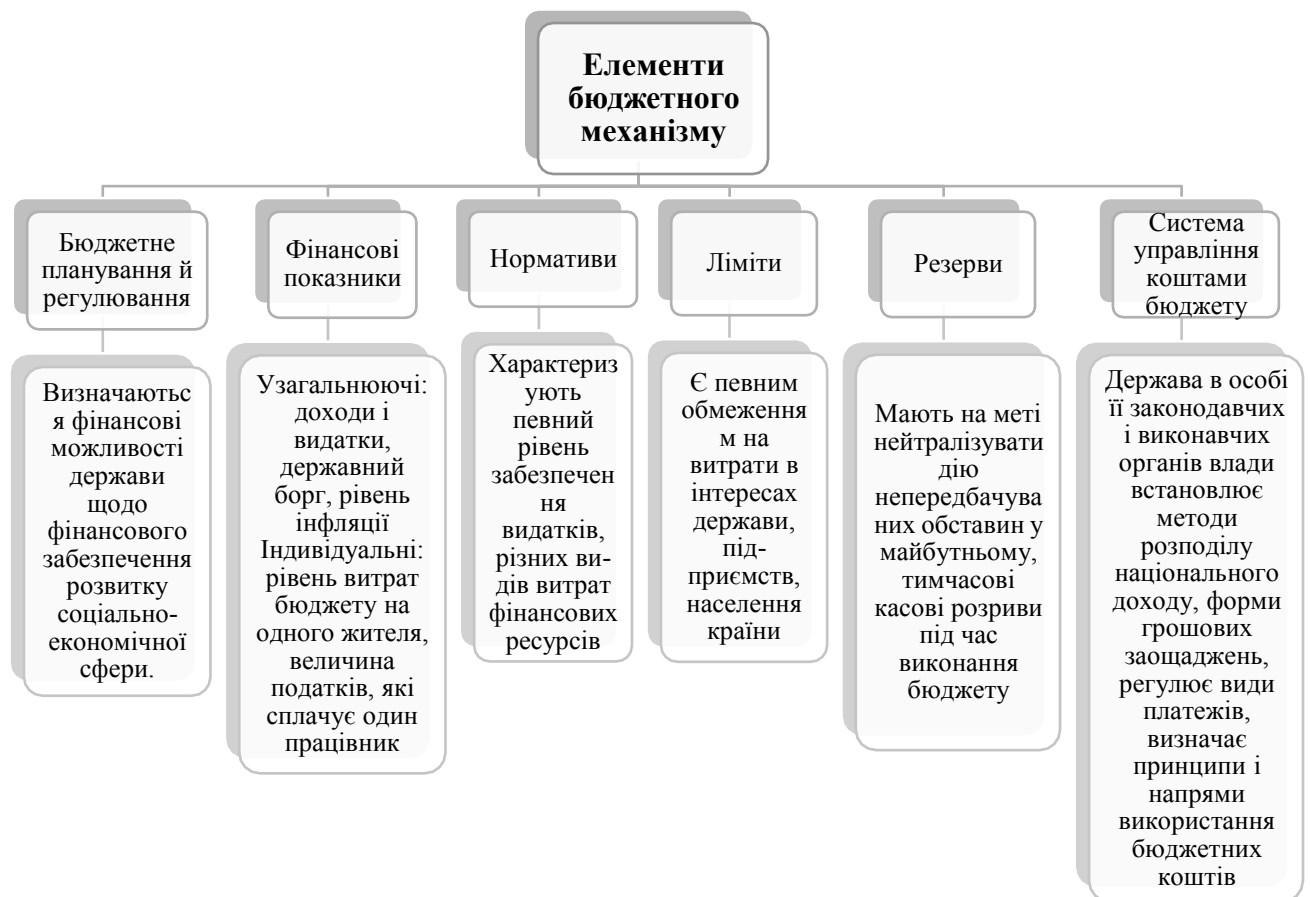

Рис 1.4 Елементи бюджетного механізму.

Джерело: побудовано автором за даними [4]

Отже, з вищезазначеного можемо підсумувати, так як за допомогою бюджетного механізму реалізується бюджетна політика, то сфера його дії

також лежать у площині регулювання соціально-економічних відносин як на державному, так і на місцевому рівні, а також у галузі міжбюджетних відносин (рис. 1.5).

Рис 1.5 Схема структурно-логічної бази бюджетного механізму [4]

Завдяки дії бюджетного механізму впорядковується процес фінансового забезпечення соціального захисту та забезпечення населення. Здійснюється шляхом бюджетного фінансування видаткової частини на рівні держави та місцевих бюджетів через реалізацію відповідних програм соціального захисту населення.

Доцільно також розглянути законодавчо визнану структуру системи соціально захисту табл.1.2.

Таблиця 1.2

Структура соціального захисту України станом на 17.08.2022 р.

Соціальний захист України	Державні соціальні гарантії	Мінімальний розмір заробітної плати
		Мінімальний розмір пенсій за віком
		Прожитковий мінімум
	Соціальне страхування	Від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату Працездатності
		На випадок безробіття
		У зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами зумовленими похованням
		Медичне
		Пенсійне
	Соціальна допомога	Державна
		Гуманітарна

		Благодійна
	Соціальна допомога	Соціальне обслуговування
		Матеріальна допомога

Джерело: [4, 9]

Здійснюючи видатки з бюджету на соціальне забезпечення та захист, відбувається забезпечення необхідних ресурсів, незахищеним верствам населення, а також гарантування належної підтримки в разі подій, які передбачені чинним законодавством, та в разі таких ситуацій економічного характеру як: погіршення виробництва, підвищення інфляційних процесів, криза.

Фінансування соціального забезпечення виступають кошти державного та місцевого бюджету. Саме функціонування бюджетного забезпечення соціального захисту відбувається через використання таких інструментів:

- видатки бюджету;
- трансферти;
- норми і нормативи;
- бюджетні асигнування;
- державні соціальні гарантії та стандарти;
- коригуючі коефіцієнти;
- витрати бюджетів та інше.

Отже, можемо дійти таких підсумків, фінансування соціального забезпечення здійснюється через видаткову частину державного та місцевих бюджетів, які реалізуються через програми соціального захисту громадян. Бюджетні видатки на соціальний захист – це фінансові ресурси, які мають цільовий характер та спрямовані на забезпечення окремих верств населення, найбільш вразливих, зокрема у таких випадках:

- в умовах тимчасової, часткової чи повної втрати працездатності;
- в разі безробіття при умові обставин, які не залежали від особи, яка постраждала. Вони є чітко визначенні законодавством;
- відповідна допомога родинам з дітьми;

- гарантування отримання мінімального рівня заробітної плати, здійснення її індексації враховуючи прожитковий мінімум, який затверджений ВРУ;
- вирівнювання рівня життя окремих верств та категорій населення.

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

2.1 Нормативне забезпечення фінансування бюджетних видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення населення

Фінансування бюджетних витрат на соціальне забезпечення та захист здійснюється відповідно до програм, що закріплено законодавством. Тому дуже важливо, ознайомитись із головними нормативно-законодавчими актами, що забезпечують успішне регулювання соціального забезпечення населення, а саме:

- ЗУ «Про Державний бюджет України на 2022 рік» [9].
- ЗУ «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [15].
- ЗУ «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [11].
- ЗУ «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [10].
- ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та інші» [17].
- ЗУ «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» [13].
- ЗУ «Про соціальні послуги» [18].
- ЗУ «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» [14].
- ЗУ «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» [12].
- ЗУ «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [19].

Зазначений перелік цих та інших законодавчих актів допомагають врегулюванню питань та особливостей реалізації бюджетного механізму,

передбаченої соціальною політикою щодо соціального захисту громадян України. Проте, навіть при наявності достатньої нормативної бази можемо стверджувати про її недосконалість в сфері забезпечення соціального захисту громадян.

Доцільним буде розглянути зміни, які відбулися у державному бюджеті за останні роки, так в 2020 році був ухвалений ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік»», його затвердження мало вагомий вплив у видатках державного бюджету на 2020 рік та був пов'язаний з боротьбою з коронавірусом. Таким чином, там було вказано про виділення коштів в розмірі на 64,7 млрд. грн., на створення спеціального Фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19. Всі ресурси були спрямовані на [20]:

- заходи, які стосувались, щодо запобігання поширенню пандемії та ліквідації осередків спалаху коронавірусу, за допомогою закупівлі необхідних послуг, товарів та робіт, зокрема забезпечення медичних послуг, які здійснювались відповідно до програми надання державних гарантій, що стосувались медичного обслуговування населення;
- надбавка до заробітної плати тим медичним працівникам, які брали безпосередню участь в роботі з хворими. Також додаткові виплати надавалися окремим категоріям працівників, що забезпечували процес діяльності людей під час здійснення заходів, які були спрямовані на ліквідацію поширенню спалахів епідемії COVID-19;
- надання громадянам фінансової допомоги, особливо тим, що належать до категорії осіб похилого віку, у зв'язку з подоланням негативних наслідків від поширення COVID-19 на території нашої держави;
- виплата одноразової фінансової допомоги членам сімей медичних працівників або робітників закладів охорони здоров'я, що загинули через виконання робіт по ліквідації поширення COVID-19;
- виділення додаткових фінансових ресурсів, у вигляді міжбюджетних трансфертів Пенсійному фонду України;

- поповнення коштів до резервного фонду України;
- виділення коштів на поворотної та безповоротної базі фінансової допомоги Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та Фонду соціального страхування України;
- надання трансфертів місцевим бюджетам та забезпечення кредитами з державного бюджету по відновлених бюджетних програмах.

Скориставшись даними Міністерства соціальної політики, можна дійти до висновку, що основну увагу приділялося постраждалим від хвороби COVID-19 та незахищеним категоріям громадян України, в цей складаний період. Також можна виділити основні заплановані заходи, які здійснювались у відповідному році (рис. 2.1):

Рис 2.1. Програма підтримки людей станом на 2020 рік.

Джерело: [20]

За даними рисунку, можемо побачити, що в основному виділялась така допомога:

- одноразова виплата пенсіонерам у розмірі 1000 грн, за умови якщо їхня пенсія становить не менше 5000 грн. Також відповідна допомога відноситься до тієї категорії громадян, які отримують від держави соціальні виплати через інвалідність або за віком;

- гарантування матеріальної підтримки ФОПам 1-2 групи, при умові що вони сплачували до бюджету протягом поточного року єдиний соціальний внесок та мають дітей у віковій категорії до 10 років;

- громадяни України, які оформляли допомогу по безробіттю надати можливість на те, щоб вони отримали допомогу малозабезпеченим сім'ям.

В 2022 році, було прийнято низку нових нормативно-правових документів, націлених на соціальне забезпечення цивільного населення України в умовах військового стану, зокрема:

- «Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану» [27], він характеризує нові механізми виплати та доставки пенсій, якщо виникла така необхідність, особливо на тимчасово окупованих територіях, через неможливість здійснювати відповідними банками виплату пенсій чи грошових виплат отримувачам або в тому випадку, якщо АТ «Укрпошта» не має технічної змоги здійснювати виплату і доставку пенсій додому;

- «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» [23] структуровано порядок та розмір виплати додаткових коштів або окремим категоріям осіб у військовий час та за певних обставин;

- «Порядок надання гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні» [24], виплата такої допомоги здійснюється за рахунок коштів, що були отримані від фізичних та юридичних осіб, у вигляді гуманітарної допомоги, добровільної пожертви, подарунків, вони зберігаються на поточному рахунку в НБУ, як в національній так й іноземній валюті, також кошти можуть надходити як від резидентів так і

нерезидентів. Зокрема, в даному акті чітко визначені й регулюються зазначені кошти;

– «Порядок надання допомоги на проживання ВПО» [7], в даному документі визначено механізм отримання допомоги щодо проживання внутрішньо переміщеним особам, на даний момент часу, до таких категорій належать, ті хто був вимушено переїхати з тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, а також території адміністративно-територіальної одиниці, де відбуваються активні бойові дії, або ж дім повністю зруйнований;

– «Порядок компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану» [26], регулює особливості компенсації витрат, що пов'язані наданням безоплатного житла для ВПО, які перемістилися з території, на якій відбуваються воєнні дії.

Зазначені вище нормативно-правові акти не є виключними, що допомагають врегульовувати особливості надання соціального захисту та здійснювати соціальне забезпечення окремих осіб під час дії воєнного стану. Ціла низка нормативно-правових актів, ще буде додатково прийнята на врегулювання досліджуваного питання. Також профільними міністерствами відповідно до їх завдання, які на них покладено, розробили роз'яснення правозастосування з питань соціального захисту осіб в Україні в сучасних реаліях.

Слід зазначити, що соціальний захист військовослужбовців та працівників правоохоронних органів, а також їхніх сімей, відповідно до законодавства, зумовлено особливістю професійних обов'язків, несе безумовний характер, адже на це не впливає розмір прибутку цих осіб, чи відповідно наявності фінансування з Державного бюджету. Та без належної компенсаційної виплати, є гарантованими, та не можуть бути скасовані чи знижені. Проте, в умовах воєнного стану, керуючись ч. 3 ст. 22 та ст. 64 Конституції України права громадян на соціальний захист може бути дещо обмеженими, у тому числі шляхом зупинення дії законів (їх окремих положень) на певний термін. Також, на такій же основі перебувають, громадяни України,

які зараз є військовими у Збройних Силах України й служать в інших сформованих військах, та відповідно членів їхніх родин.

Ми погоджуємось з поглядом Конституційного Суду України, що заходи, які мають на меті забезпечення соціального захисту державними коштами вище зазначених категорії осіб, через, а саме, економічну доцільність, соціально-економічні фактори не можуть бути ліквідовані чи звужені [14].

В такий складний час, в умовах війни, дуже важливим є підтримувати баланс у врегулюванні суспільних відносин у соціальній політиці, зокрема між досягненням гарантування права кожного громадянина отримати належний рівень життєдіяльності, та дотриманням принципу пропорційності з фінансовими можливостями держави. Тому, як наголосив Конституційний Суд України, пріоритетним у дотриманні конституційних засад правової та соціально-орієнтованої держави, верховенства права у всіх сферах вимагає здійснення реалізації належного законодавчого регулювання відносин на принципах справедливості та розмірності з обов'язковим урахуванням обов'язку державного уряду гарантувати гідні умови існування кожному громадянину нашої країни. Тому, так як усі заходи, що встановлені в нормативно-правових актах, мають спрямовуватися виключно на досягнення цільового завдання та повинні бути співмірними з ним, у галузі соціального захисту використовується один із структурних елементів верховенства права - принцип пропорційності.

Варто також зауважити, у разі виникнення критичної недостатності фінансового забезпечення національної безпеки України тощо, особливо зараз, в умовах воєнного стану, уряд держави повинен здійснювати належний перерозподіл бюджетних видатків для досягнення збереження справедливого балансу між інтересами держави та суспільства. Але водночас, не можна вдаватися до обмежень, що можуть порушити сутність конституційно затверджених соціальних прав та свобод осіб, які безпосередньо пов'язані з обов'язком держави за будь-яких обставин, що виникли гарантувати належні умови життя, що відповідало б пропорційністю з людською гідністю [12].

2.2 Аналіз виконання видаткової частини бюджету соціального захисту населення

Система соціального забезпечення та захисту населення в Україні є досить розгалуженою, адже близько 80% родин отримують соціальні виплати, різного виду соціальної допомоги, компенсацій або пільг. Головною базою фінансового забезпечення соціального захисту населення виступають державний бюджет, місцеві бюджети та страхові фонди [3].

Тому, за допомогою використання даних аналізу кількості державних видатків спрямованих на соціальний захист та забезпечення, вираженої у повному обсязі з відношенням відсотків до ВВП, проведемо аналіз ефективності та достатності соціального захисту (рис. 2.2). Незаперечним фактом є те, що в Україні протягом 2017–2021 рр. видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення є пріоритетним напрямом фінансування і становлять майже $\frac{1}{4}$ усіх видатків Зведеного бюджету України. За період 2017–2021 рр. можемо спостерігати постійне збільшення видатків зведеного бюджету на соціальну сферу. Проте динаміка частки видатків на соціальний складник у видатках зведеного бюджету протягом 2017–2021 рр. була нестабільною, а найнижчий показник спостерігався у 2021 р. і становив 21,73% і 8,26% у ВВП.

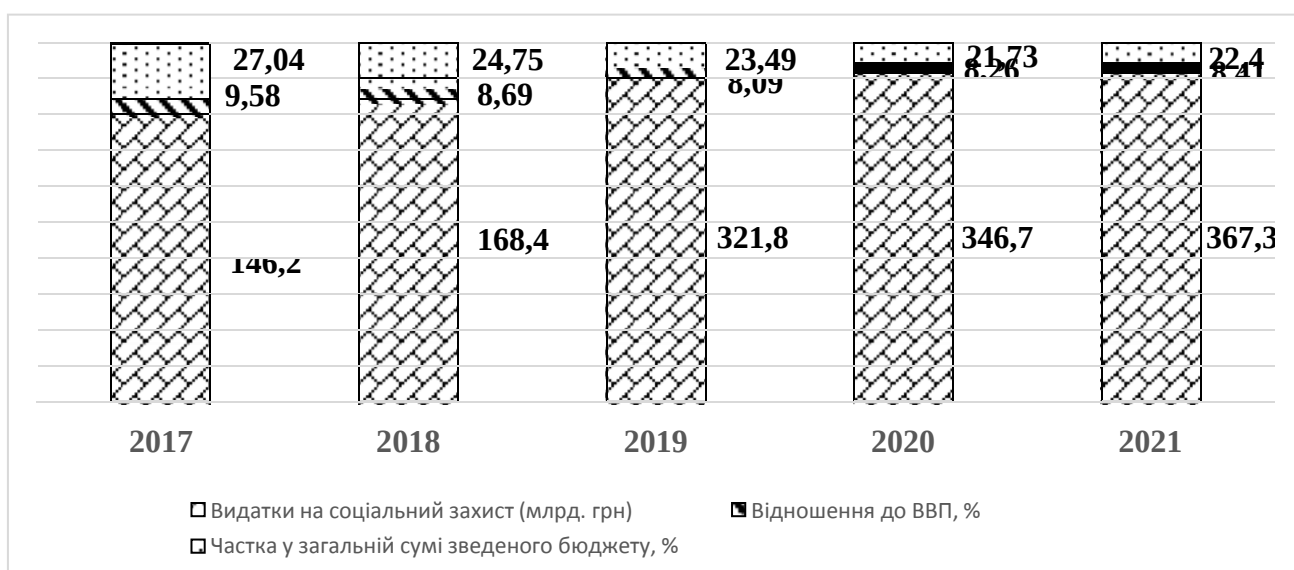

Рис. 2.2 Динаміка видатків на соціальну сферу у видатках зведеного бюджету та ВВП в Україні протягом 2017–2021 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [6]

Для аналізу наступних показників скористаємось даними фінансової звітності Державного веб-порталу бюджету для громадян України, так в таблиці 2.1 наведені основні статті соціального захисту та забезпечення на які виділялись державні кошти протягом 2017-2022 (червень) рр. [21]

Таблиця 2.1

Динаміка видатків Державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2017-2022 (червень) рр. (млн. грн.)

Роки	2017	2018	2019	2020	2021	2022 (червень)
Соц. захист на випадок непрацездатності	2 062,0	1 731,0	2 740,9	2 555,2	5 401,5	748,4
Соц. захист пенсіонерів	133 458,6	150 090,9	182 270,1	202 280,4	201 161,8	101 987,5
Соц.захист ветеранів війни та праці	1 452,2	1 418,8	1 444,7	1 607 ,8	1 676,8	1 210,3
Соц. захист сім'ї, дітей та молоді	72,9	113,0	136,6	78,6	134,9	45,8
Допомога у вирішенні житлового питання	1 633,1	3 830,4	25 548,3	38 614,2	50 430,8	22 607,73
Соц. захист інших категорій населення	5 652,9	6 233,3	6 221,4	70 709,8	78 405,2	82 420,5
Стипендії	642,8	658,4	680,5	721,3	923,2	578,4
Соц.захист безробітних	0	0	185	150,2	180,4	189,7
Фундам. та приклад. дослідж. і розробки у сфері соц. захисту	21,5	31,6	30,5	27,9	52,8	16,5

Джерело: складено автором за даними [28,29,30,31,32, 6]

Розглянувши таблицю, доцільно буде провести більш детальний аналіз по окремим категоріям видаткам соціального захисту населення України. Першою статтею видатків виступає соціальний захист на випадок непрацездатності (рис. 2.3). За даними рисунка, можемо побачити що, виділення коштів є динамічним,

так найменша сума протягом досліджуваних років становила 1731,00 млн. грн у 2018 році, найбільша ж у 2021 – 5401,50 млн. грн. Наприклад, якщо порівнювати видатки у 2019 та 2021 році, то можна спостерігати збільшення фінансування більше, чим у два рази.

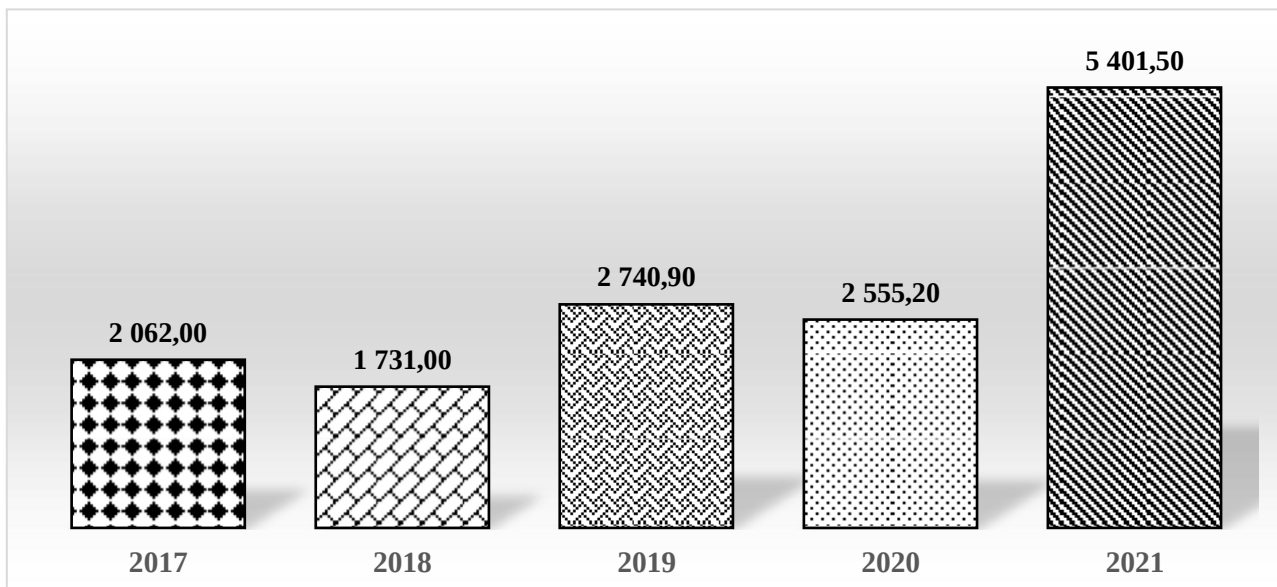

Рис 2.3 Соціальний захист на випадок непрацездатності (млн. грн.)

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

Наступна категорія, яку слід розглянути це соціальний захист пенсіонерів. Ми можемо спостерігати, що на починаючи з 2017 року виплати пенсіонерам з кожним роком все зростають (рис 2.4). Лише в 2021 році спостерігається незначний спад в 1118,6 млн. грн. Варто зауважити, що дана стаття витрат є найбільш затратною та складає майже 2/3 від усіх коштів в сфері соціального захисту та забезпечення.

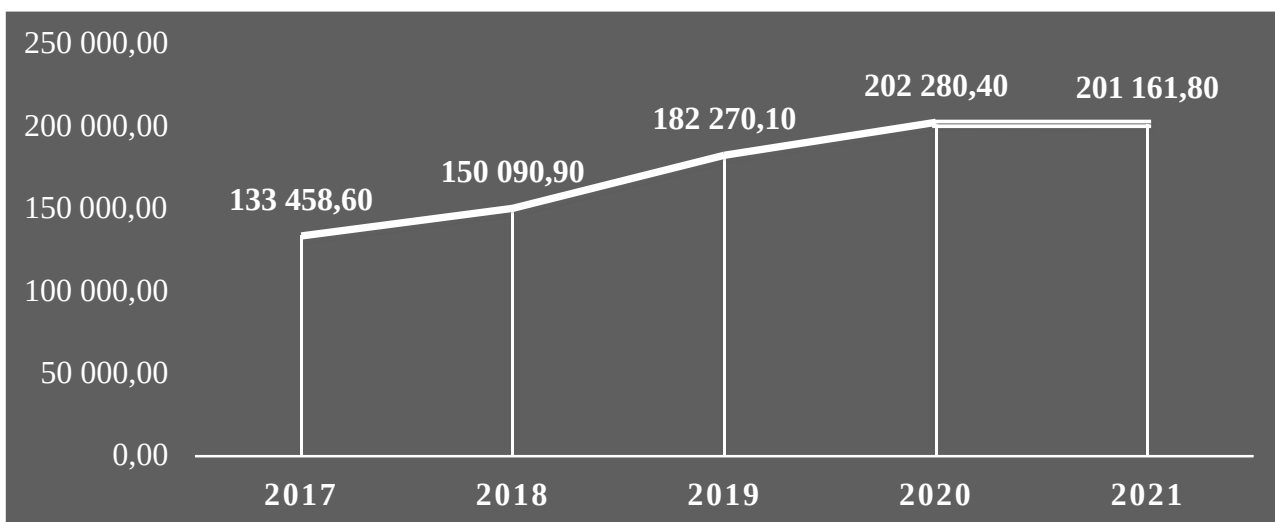

Рис 2.4 Соціальний захист пенсіонерів(млн. грн.)

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

Враховуючи сучасний стан, не менш важливою категорією є соціальний захист ветеранів війни та праці (рис. 2.5). Протягом досліджуваних років можемо спостерігати тенденцію до збільшення виплат населення починаючи з 2019 року. Так в 2018-2019 рр. наявне зниження видатків в порівнянні з 2017 роком. В 2021 році загальна сума видатків з Державного бюджету становить 1676,80 млн. грн.

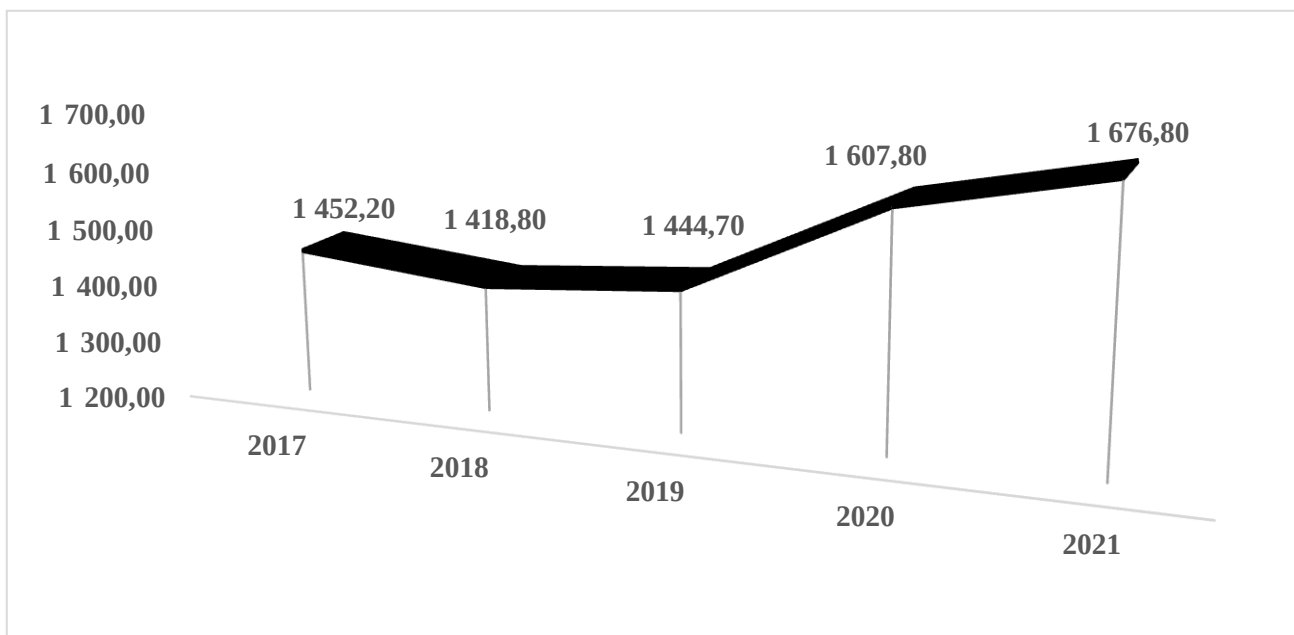

Рис 2.5 Соціальний захист ветеранів війни та праці (млн. грн.)

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

Також, ще однією з важливих категорій видатків соціального забезпечення є соціальний захист сім'ї, дітей та молоді (рис.2.6). З 2017 по 2019 рік, можемо побачити, що відбувається постійне зростання бюджету в середньому приблизно на 31,85 млн. грн., однак у 2020 році було скорочення коштів на 58 млн. грн. в порівнянні з показниками минулого року. В 2021 році відбулось різке збільшення видатків на 56,3 млн. грн., проте це все одно менший показник за минулий 2019 досліджуваний рік.

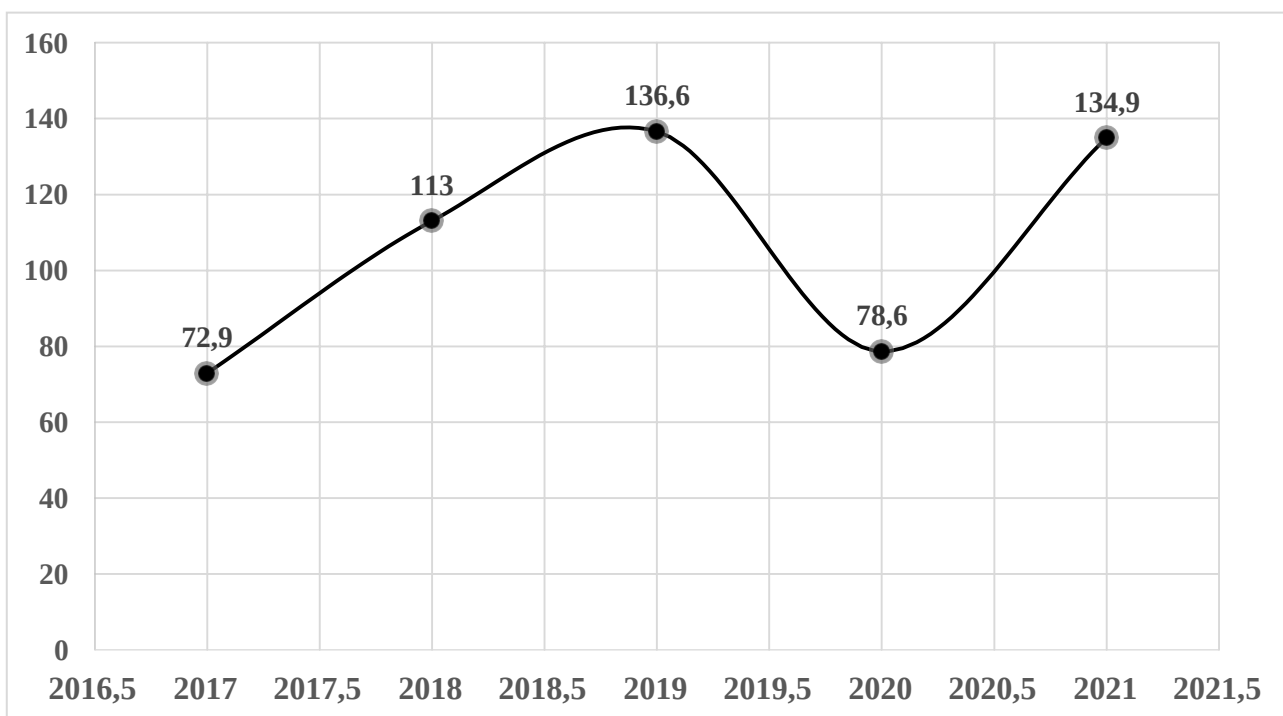

Рис 2.6 Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді (млн. грн)

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

Наступною категорією видатків є допомога у вирішенні житлового питання (рис 2.7).

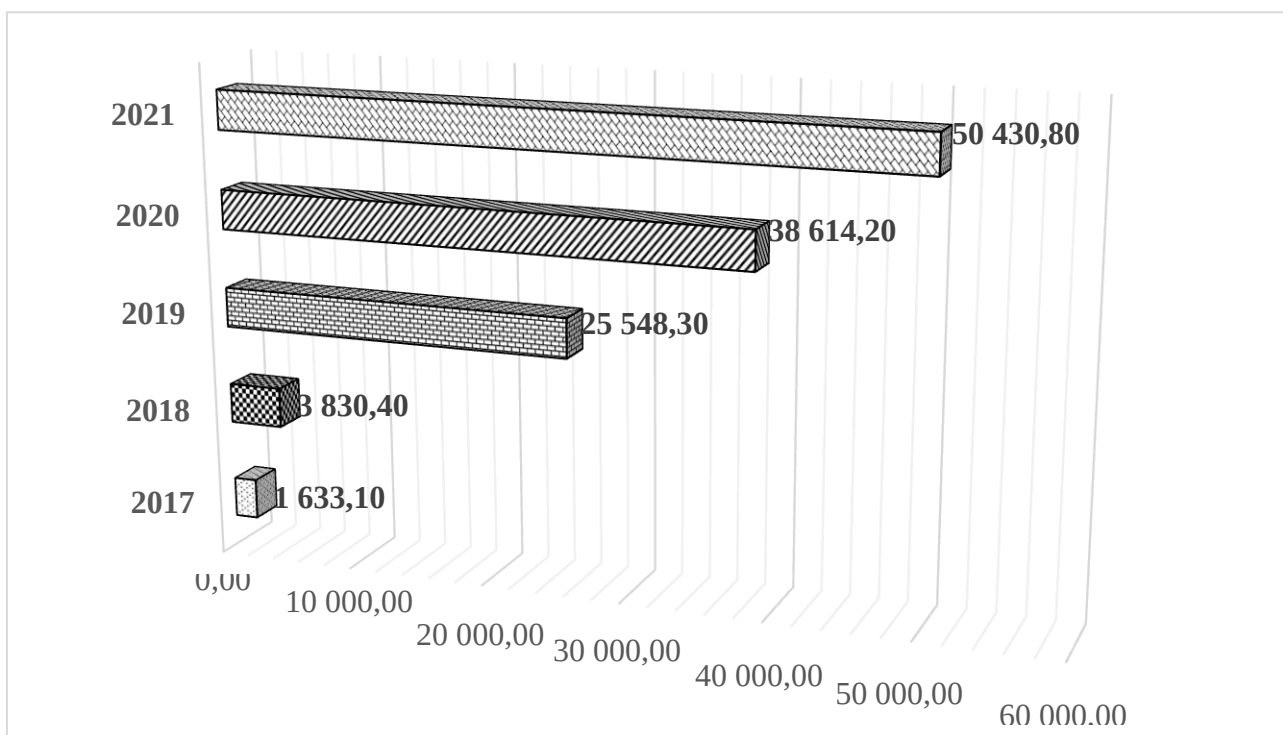

Рис 2.7 Допомога у вирішенні житлового питання (млн. грн.)

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

Так за даними побудованого рисунку, можемо спостерігати постійно зростаючу позитивну динаміку. Значна сума видатків відбулась в 2019 році, та в порівнянні з аналогічним минулим роком було більше виділення коштів на 21717,9 млн. грн. Надалі з кожним роком показник зростає в середньому на 10 млн. грн., та в 2021 році становить 50430,80 млн. грн.

Видатки на соціальний захист інших категорій населення мали значні коливання, так в порівнянні з 2019 та 2020 роком сума видатків зросла 64488,4 млн. грн., в 2021 році є найбільшим та становить 78405,20 млн. грн., а найменшим в 2019 році відповідно (рис. 2.8).

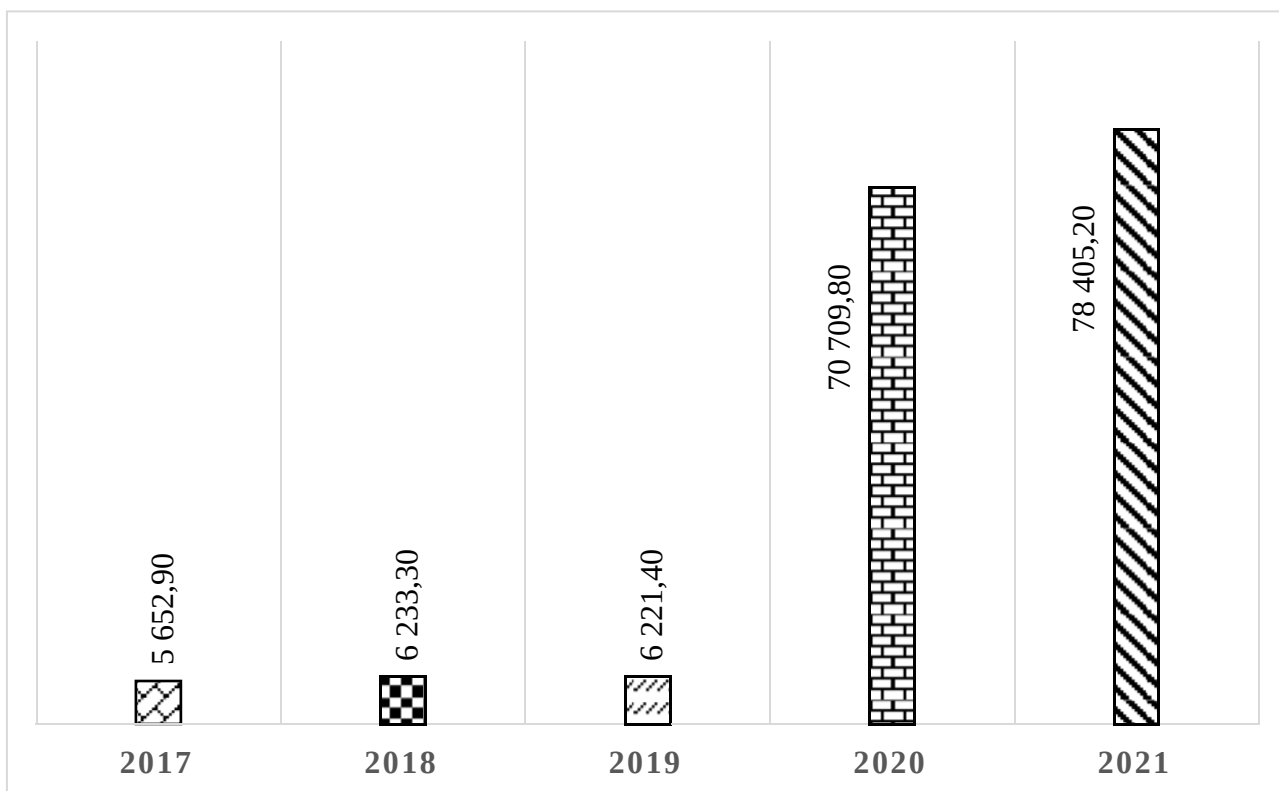

Рис 2.8 Соціальний захист інших категорій населення (млн. грн.)

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

Ще однією надзвичайно важливою категорією є підтримка здобувачів вищої освіти державних закладів України (рис 2.9). Так аналізуючи динаміку за рисунком, можемо чітко побачити, що протягом досліджуваних років відбувається постійне збільшення видатків, і в 2021 році ця сума становить 923,2 млн. грн. Варто зауважити, що в 2022 році за ініціативи МОН, відбулося підвищення стипендій, до прикладу:

1. для дітей-сиріт та дітей, що позбавлені піклування з боку батьків, які здобувають освіту в установах професійної вищої та вищої освіти соціальна стипендія має такі зміни:

- у віковій категорії до 18 років – стипендіальні виплати збільшуються до 5891 грн.;

- у віковій категорії від 18 до 23 років – стипендіальні виплати збільшуються до 5582 грн.

2. також, для дітей із малозабезпечених родин:

- серед здобувачів вищої освіти закладів професійної вищої освіти – стипендіальні виплати збільшуються до 1335 грн.;
- серед здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти – стипендіальні виплати збільшуються до 1770 грн [8]

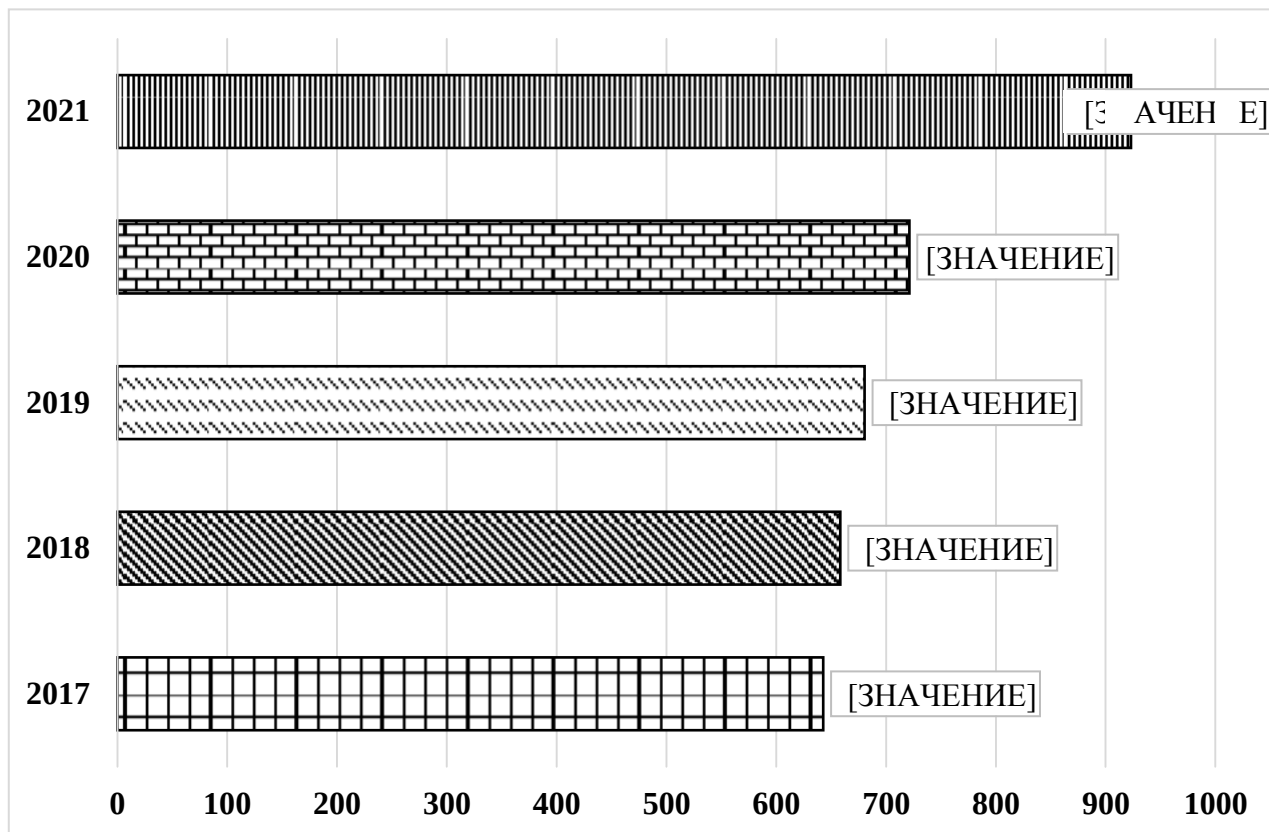

Рис 2.9 Стипендії (млн. грн.)

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

Однією із головних функцій системи соціального захисту населення України є підтримка безробітних груп населення (рис. 2.10). В 2017 та 2018 році держава припинила виплати з державного бюджету, по даній категорії. Починаючи лише з 2019 року можна спостерігати, відновлення виділення коштів і надалі в майбутніх періодах. Протягом останніх трьох досліджуваних років, найменший показник був в 2020 році і становив 150,2 млн. грн. Якщо, ще взяти до уваги показники 2022 року, то вже станом на червень бачимо великий приріст станом на червень місяць, насамперед це пов'язано з воєнними діями на території України, адже велика кількість людей втратили своє місце роботи, та подали заявки на отримання коштів по безробіттю.

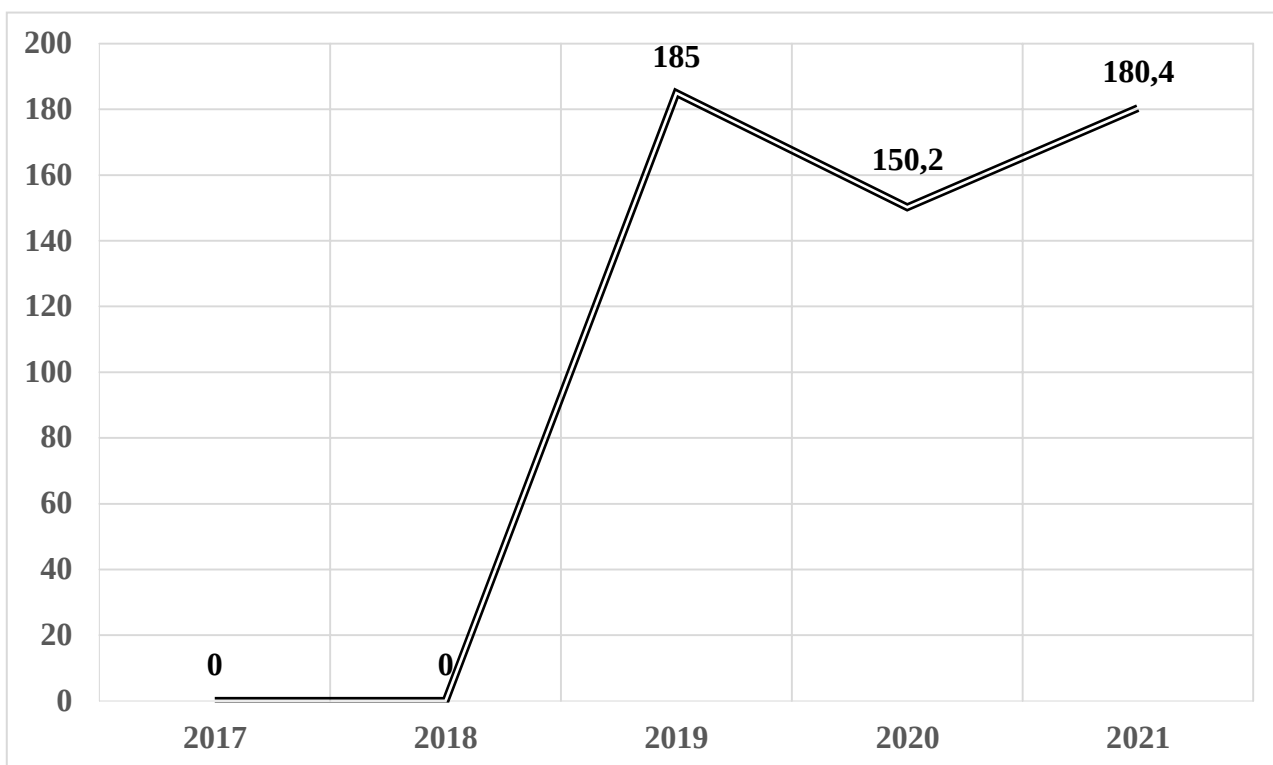

Рис 2.10 Соціальний захист безробітних (млн. грн.)

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

Для покращення соціального захисту та забезпечення населення, необхідним є виділення коштів на ще одну статтю видатків, а саме фундаментальні та прикладні дослідження та розробка у сфері соціального захисту (рис.2.11) Можна спостерігати, що за період з 2017 року 2018 рік, бюджет збільшився на 10,1, проте з 2018 по 2020 рік спостерігалось скорочення бюджету на 10,1 млн. грн. та становив 27,9 млн. грн. Проте в 2021 році бачимо зростання видатків майже вдвічі до 52,8 млн. грн.

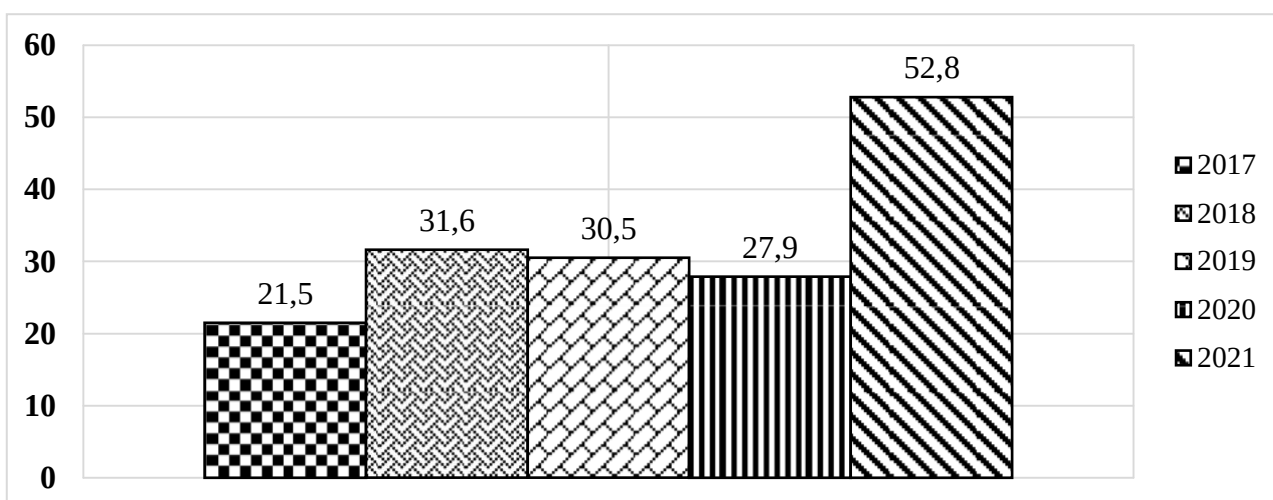

Рис 2.11 Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту (млн. грн.)

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

На нашу думку, також доцільно розглянути відношення у розрізі всіх категорій протягом останніх п'яти досліджуваних років. Так, аналізуючи дані 2017 року (рис. 2.12), можна стверджувати що пріоритетним напрямком забезпечення соціального захисту є захист осіб пенсійного віку, та становить 91% від усіх видатків.

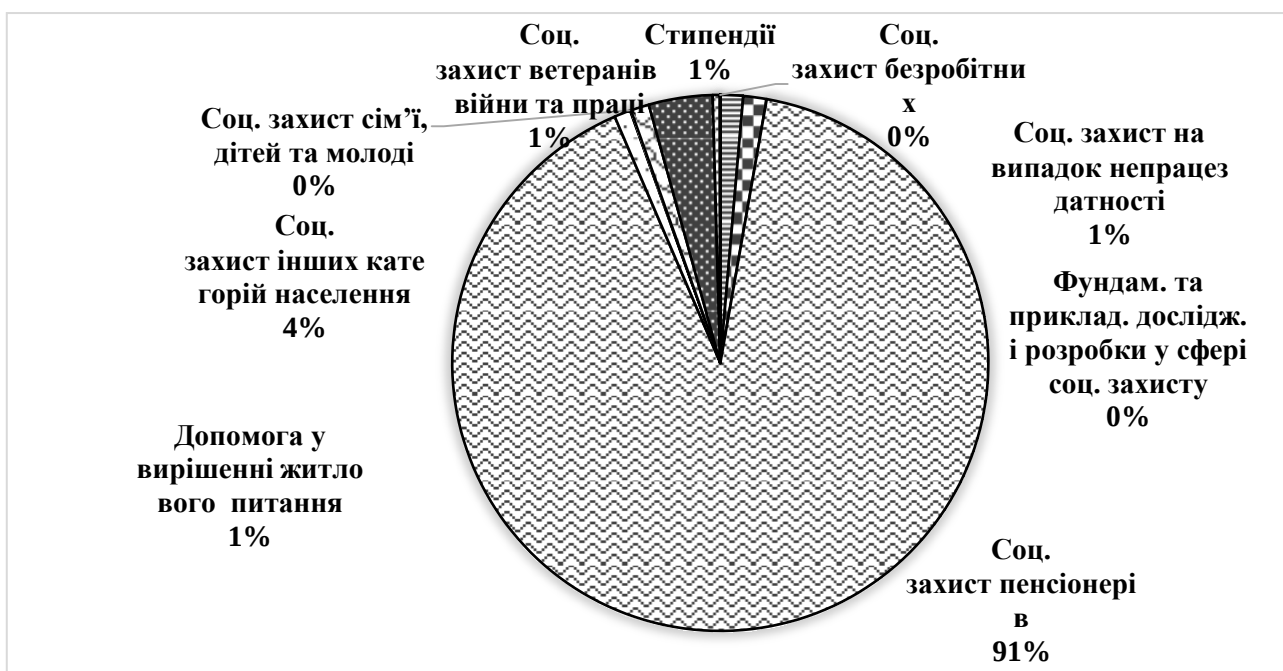

Рис. 2.12 Відношення у відсотках до інших категорій за 2017 р.

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

Станом на 2018 рік (рис. 2.13), можна спостерігати, що відбулося зростання видатків на соціальний захист пенсіонерів у розмірі 92%, тобто ще на 1% більше в порівнянні з минулим роком. Найменше коштів виділялося на такі категорії видатків:

- соціальний захист безробітних - 0%;
- стипендіальні виплати - 0%;
- фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у галузі соціального захисту – 0%;

- соціальний захист сім'ї, дітей та молоді – 0%.

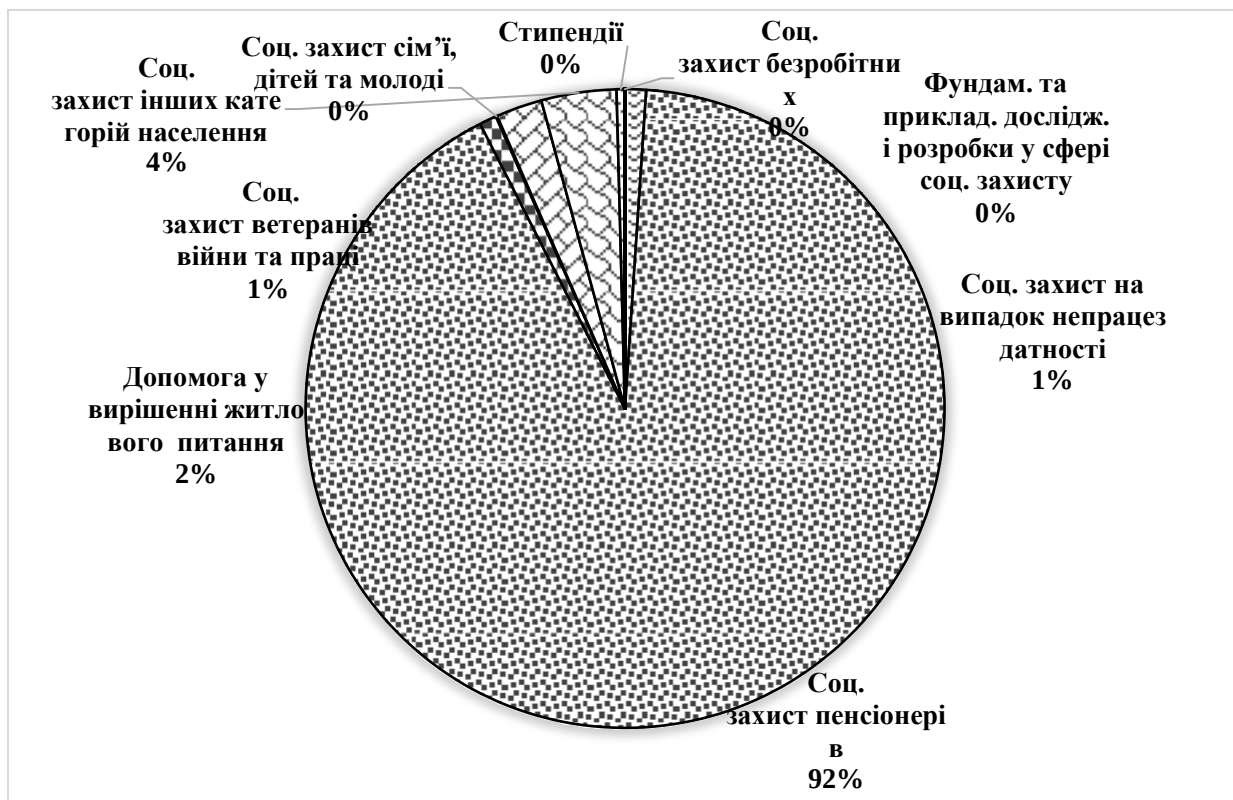

Рис. 2.13 Відношення у відсотках до інших категорій за 2018 р.

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

Наступним досліджуваним роком є 2019 (рис.2.14), можна спостерігати скорочення бюджету на таку категорію видатків, як соціальний захист людей пенсійного віку на 10%. Слід відмітити що, також на 10% обернено пропорційно збільшилося фінансування допомоги у вирішенні житлового питання та на 1% зменшились видатки на соціальний захист окремих категорій населення. Зменшилося або залишилося без змін фінансування таких категорій:

- фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у галузі соціального захисту – 0%;
- соціальний захист безробітних - 0%;
- стипендіальні видатки - 0%;
- соціальний захист сім'ї, дітей та молоді.

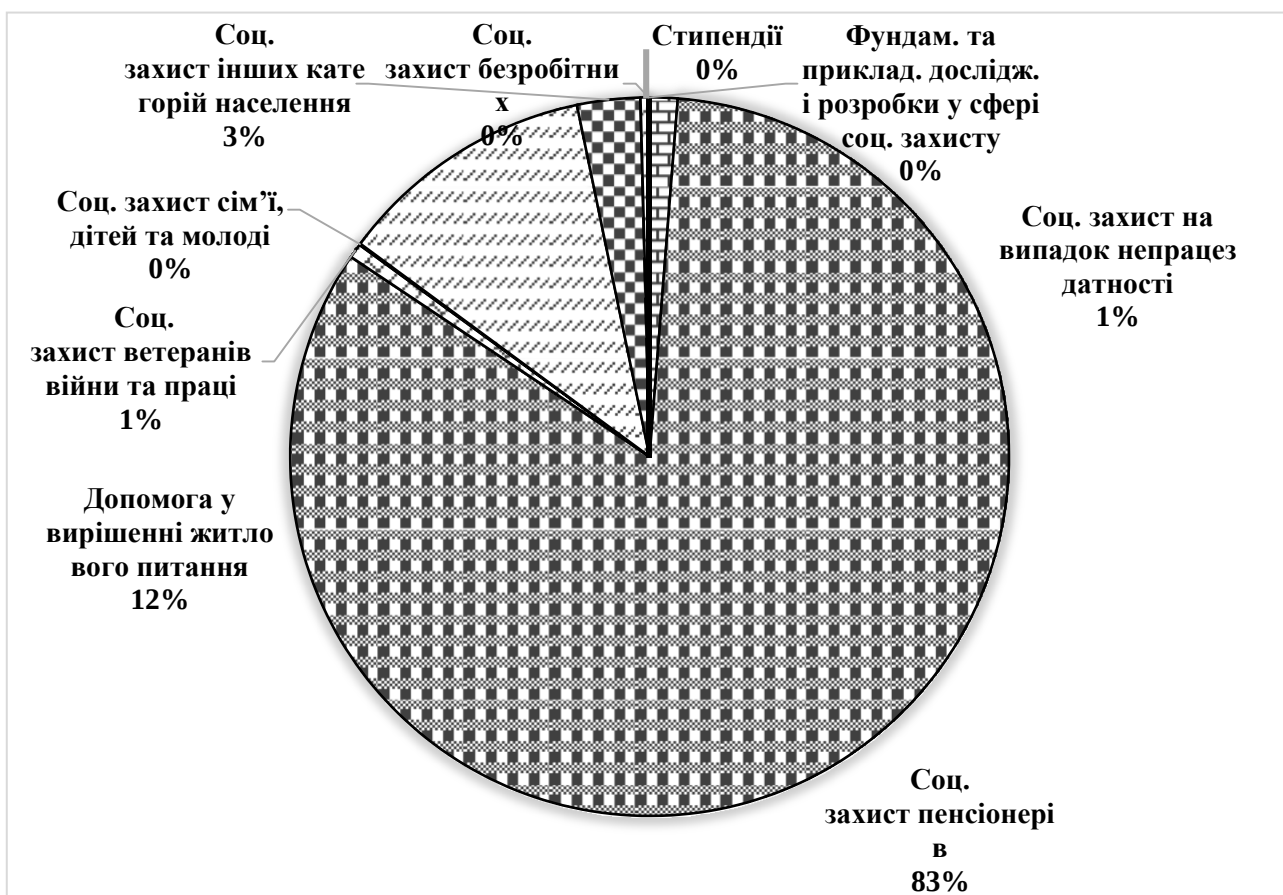

Рис. 2.14 Відношення у відсотках до інших категорій за 2019 р.

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

Станом на 2020 рік (рис.2.15) можна спостерігати за такими змінами у видатковій частині бюджету, зменшення фінансування соціального захисту громадян пенсійного віку ще на 19% та соціального захисту ветеранів війни на 1%, у розрізі з минулим роком.

Без змін, залишилися такі видатки, як стипендіальні виплати на допомогу у вирішенні питання житла, соціальний захист на випадок безробіття, соціальний захист безробітних, фундаментальні та прикладні дослідження та розробки у галузі соціального захисту, а також соціальний захист сім'ї, дітей та молоді. Збільшилося фінансування для такої категорії як соціальний захист інших категорій населення на 20%;

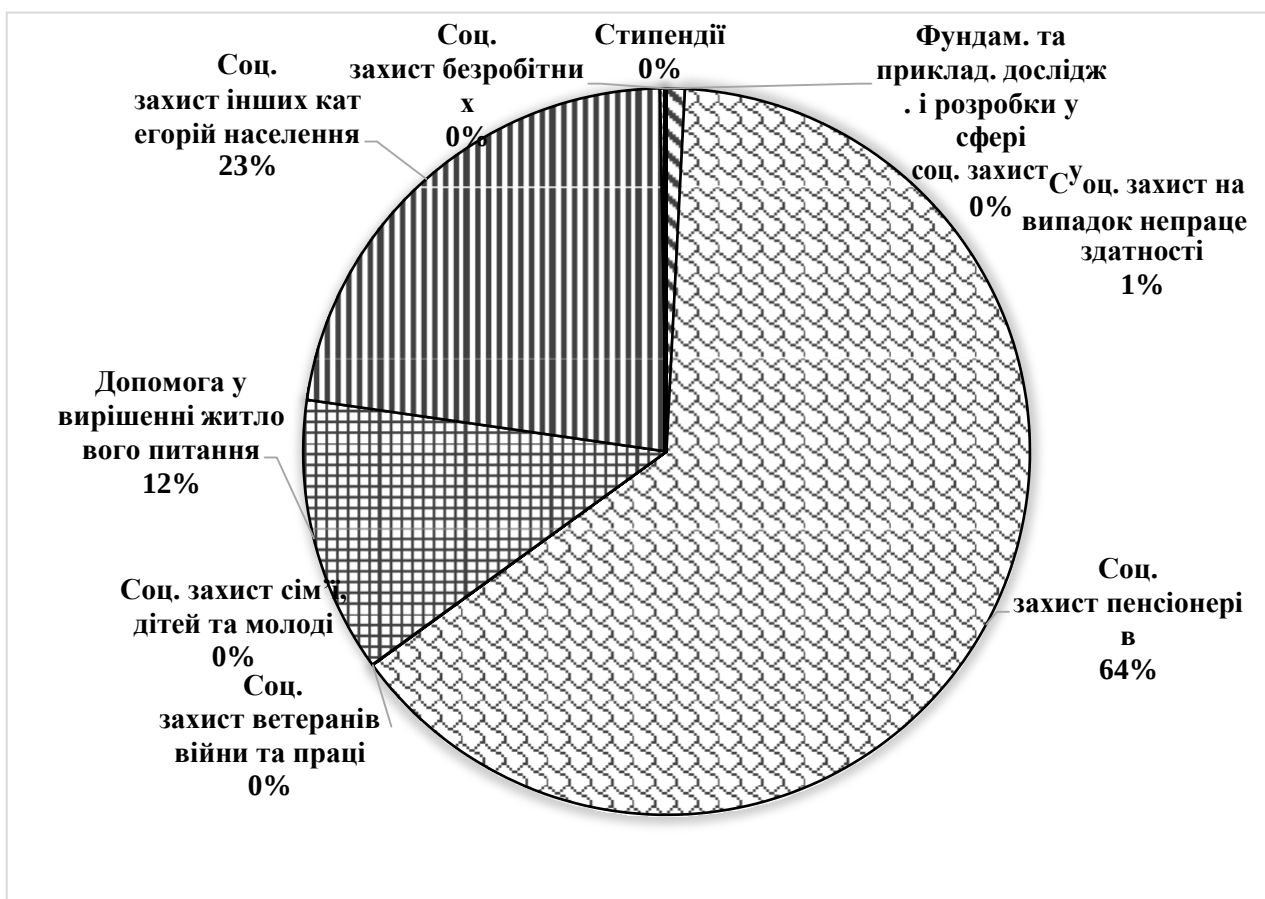

Рис. 2.15 Відношення у відсотках до інших категорій за 2020 р.

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

Станом на 2021 рік (рис.2.16), якщо порівнювати з 2020 роком, то відбувається скорочення видатків для такої категорії як соціальний захист пенсіонерів на 5%. На 3% збільшилось фінансування допомоги у вирішенні житлового питання. Також, відбулося збільшення виділення коштів на соціальний захист на випадок непрацездатності та соціального захисту ветеранів війни та праці на 1 %.

Без змін залишилися такі категорії видатків:

- соціального захисту сім'ї, дітей та молоді 0%;
- соціальний захист інших категорій 23%;
- соціальний захист безробітних - 0%;
- фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у галузі соціального захисту – 0%;
- стипендіальні виплати - 0%;

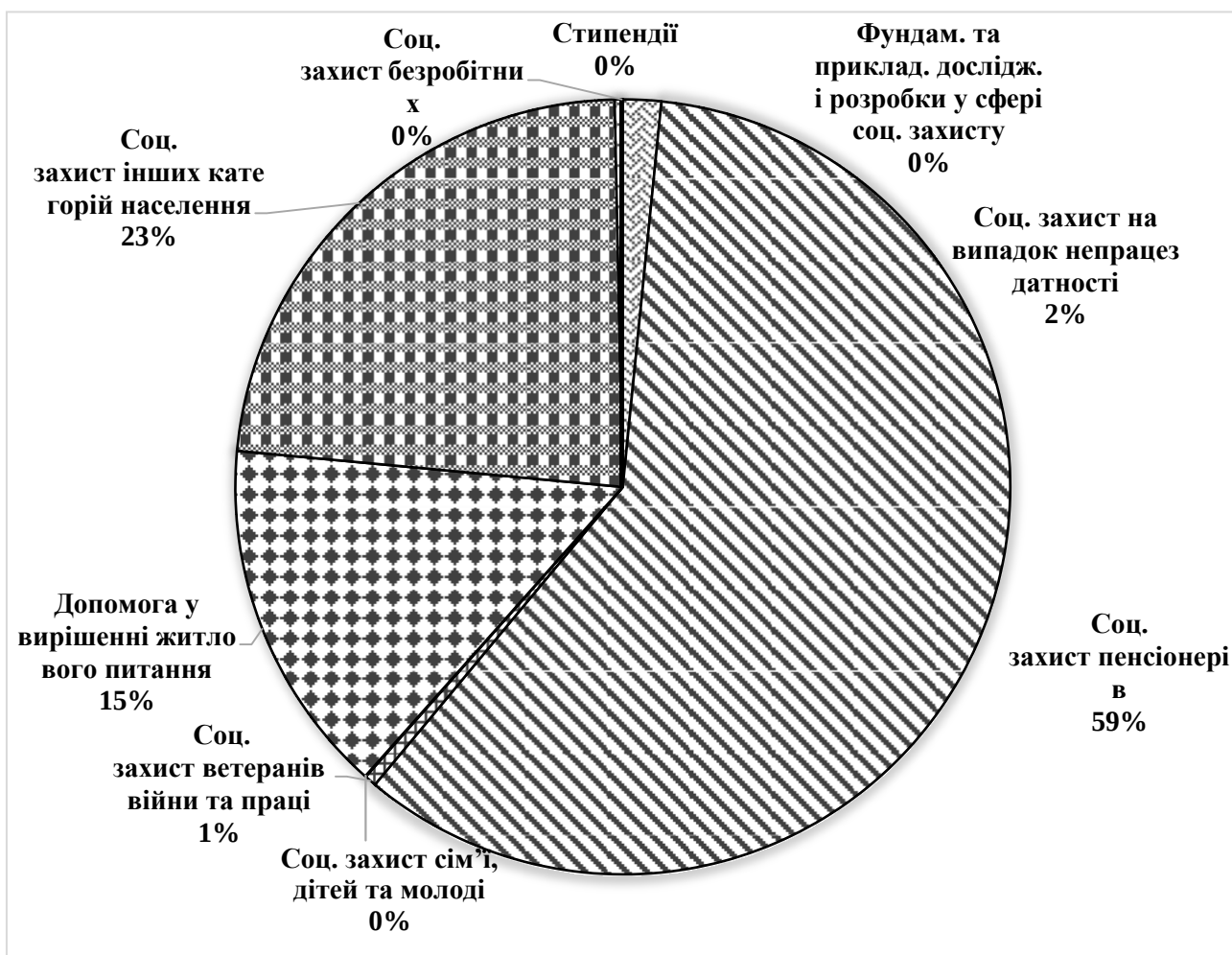

Рис. 2.16 Відношення у відсотках до інших категорій за 2021 р.

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

На нашу думку, також є доречним проаналізувати перше півріччя виконання бюджету за 2022 рік (рис. 2.17). Цей рік особливий тим, що через повномасштабне вторгнення РФ на територію України, велика частина населення стала незахищеною та малозабезпеченою. Аналізуючи рисунок, можемо побачити, що соціальний захист інших категорій збільшився на 15%. Пенсійне забезпечення зменшилось ще на 10%, також в свою чергу допомога у вирішенні житлового питання скоротилось на 4%.

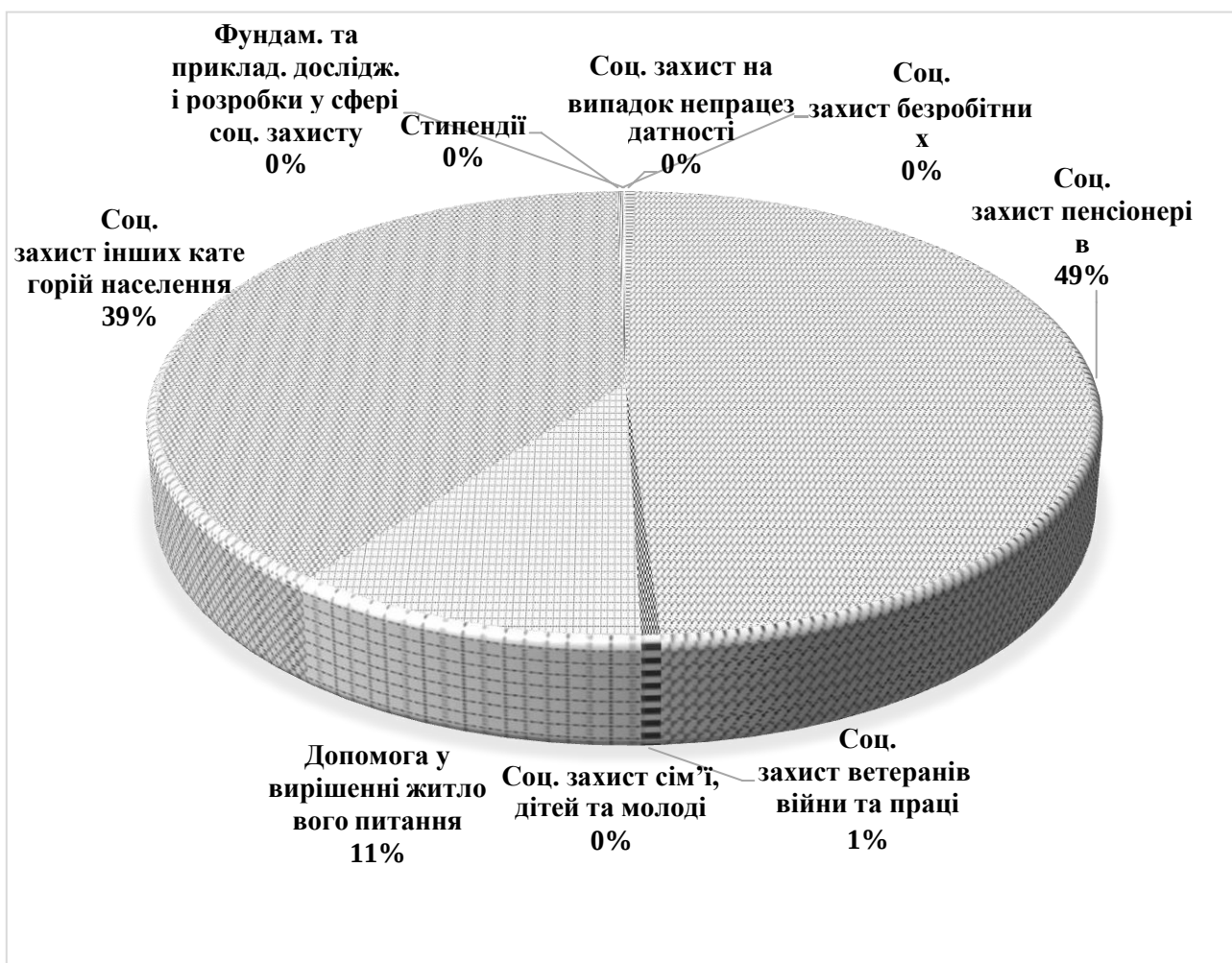

Рис. 2.17 Відношення у відсотках до інших категорій за 2022 р. (червень)

Джерело: побудовано автором за даними табл.2.1

Також, ми вважаємо, що для дослідження є актуальним зробити аналіз відношення видатків на соціальне забезпечення та захист у розрізі всіх інших бюджетних видатків. Для цього, ми скористаємося даними, що наведені у зведеному бюджеті за період 2018-2021 рр. (рис.2.18) Додаток А та побудували діаграму, де яскраво можемо побачити, що досліджувана категорія займає лідируючу позицію. У відсотковому відношенні від загальної кількості видатків бюджету коливається в межах 20-25%, що є досить показовим., політика держави піклується про своїх громадян, та виділяє достатню кількість коштів на їх соціальний захист та забезпечення.

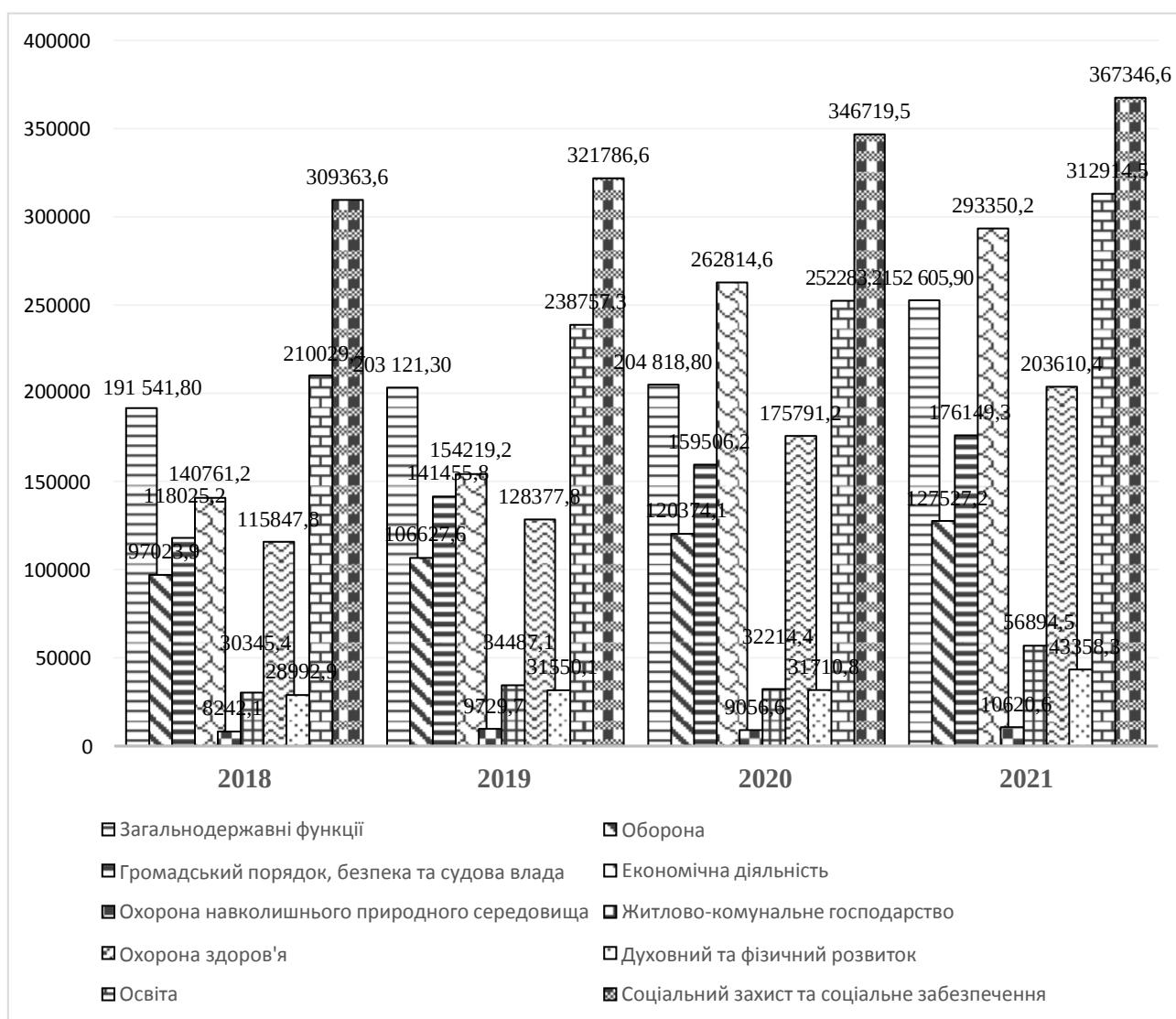

Рис. 2.18 Відношення видатків на соціальний захист та забезпечення до інших видатків з Державного бюджету за 2018-2021 р. (млрд. грн)

Джерело: побудовано автором за даними [6]

Якщо зробити такий аналіз на сьогоднішній день (рис. 2.19), то можемо спостерігати, що на першому місці по видатковій частині займає оборона та становить 29%, від усієї видаткової частини, якщо порівнювати з аналогічним періодом минулого року, то даний показник становив 7%, на другому місці в 19% є соціальний захист та забезпечення, на третьому - громадський порядок, безпека та судова влада в становить 14%. Дані зміни у частині видатків пов'язанні з військовими діями, політика держави є вимушеною до зростання для таких категорій.

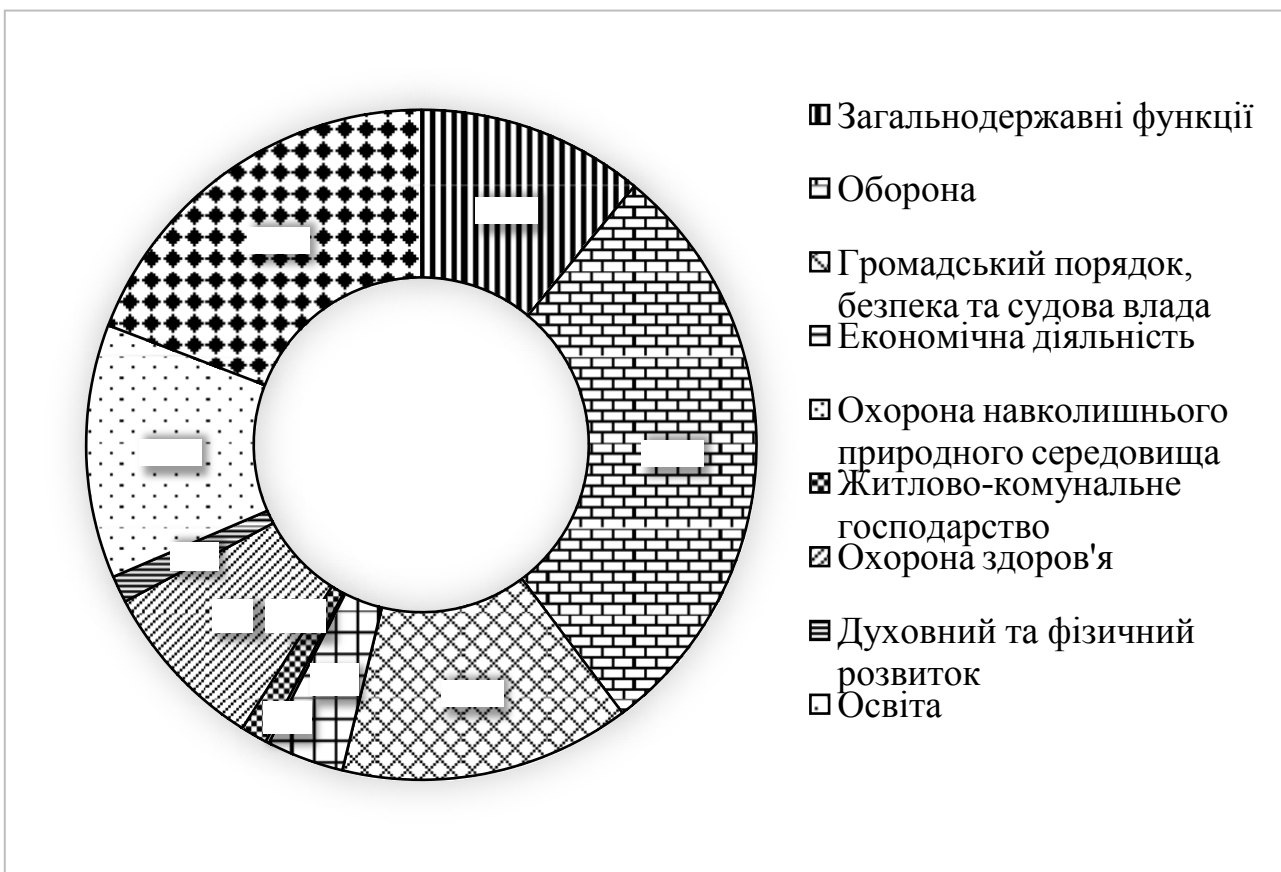

Рис. 2.19 Відношення видатків на соціальний захист та забезпечення до інших видатків з Державного бюджету за 2022 р. (червень) (млрд. грн)

Джерело: побудовано автором за даними [6]

Отже провівши детальний аналіз видаткової частини державного бюджету, можемо дійти таких висновків, що протягом 2017-2021 років найбільший відсоток у розрізі всіх категорій соціального захисту та забезпечення виділяється на соціальний захист пенсіонерів в середньому визначений на рівні 51%, що становить більше половини всіх видатків на категорію соціального захисту та забезпечення, це зумовлено тим, що в Україні діє солідарна пенсійна система. Видатки на соціальний захист інших категорій населення становлять 15% та є на другому місці, відповідно бюджетні видатки на допомогу у вирішенні житлового питання становлять 10% та займають третє місце.

Не менш важливим є приділити увагу, на такі категорії видатків як: фінансування фундаментально-прикладних досліджень і розробок у галузі

соціального захисту безробітних, сім'ї, дітей та молоді, виплати стипендії, а також соціальний захист на випадок настання непрацездатності, якщо аналізувати їх у розрізі з іншими категоріями, то вони мають нульовий відсоток, тому потрібно більше виділяти фінансування з Державного бюджету. Провівши аналіз у розрізі усіх категорій видаткової частини, то протягом усіх років вона є пріоритетною, лише у 2022 році вона стала на другому місці, у зв'язку з воєнними діями.

РОЗДІЛ 3. КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Одним із найважливіших завдань державного регулювання є ефективне виділення бюджетної видаткової частини на майбутній період з урахуванням усіх можливих ризиків. Проаналізувавши видаткову частину, ми побачили, що найбільший відсоток належить категорії соціального захисту та забезпечення, тому завдяки правильному плануванню можна здійснити розподіл бюджетних коштів з урахуванням пріоритетних цілей для подолання наявних проблем в соціально-економічного розвитку нашої держави.

Наявні проблеми соціального забезпечення населення на сучасному етапі розвитку повинні вирішуватися не лише через механізм збільшення виділення державних ресурсів, а й за допомогою трансформаційних процесів, що мають безпосереднє відношення до політики доходної частини бюджету. На нашу думку, в довгостроковому періоді, постійне збільшення фінансування з державного бюджету соціального захисту та соціального забезпечення матиме для держави більше негативні наслідки чим позитивні, тому що це може викликати залежність у незахищених верств населення до коштів, які виділятимуться державою для матеріальної підтримки.

Щоб попередити виникнення такої ситуації, необхідно забезпечити ефективне та правильно налагоджене функціонування системи державного захисту, в свою чергу, це надасть можливість покрокового підвищення рівня соціального забезпечення кожного громадянина, де вона працюватиме. Та сприятиме підвищенню економічної активності держави, адже кожна працездатна людина зможе забезпечити себе необхідними для неї соціальними послугами та отримати гідний рівень існування за власний кошт [5].

За допомогою попередніх даних, ми можемо спостерігати, що система соціального захисту та соціального забезпечення потребує реформування, зокрема в першу чергу в частині ведення соціальної політики, так як це

являється одним із першочергових завдань кожної держави. Також варто звернути увагу, що виділення фінансових коштів на видатки соціального захисту відбувається без урахування даних реального рівня соціального становища та доходів населення. На нашу думку, підвищити ефективність та якість надання соціальних послуг, можливо за допомогою гармонізації національних стандартів з європейськими.

Так можливими напрямками вдосконалення планування бюджетних видатків соціального захисту та соціально забезпечення можна виокремити такі:

- належний контроль за достатністю фінансового забезпечення що стосуються виконання державних соціальних програм. Тому що, саме за допомогою цих програм відбувається процес реалізації вирішення стратегічно важливих проблем громадян;

- вдосконалення порядку складання процесу бюджетного планування та якісного прогнозування використання коштів бюджету. Це стосується фінансового забезпечення різних структурних рівнів бюджетів соціального захисту, які обов'язково повинні бути максимально наближені до їх реальних показників;

- необхідно переглянути бюджетне нормативно-правове забезпечення, у частині надання соціальних послуг населенню. Для цього доцільно буде переглянути нормативи, що не мають необхідного наукового обґрунтування, проте які слугують базою для здійснення розрахунків видаткової частини державного бюджету на категорію соціального захисту та забезпечення;

- доцільним буде розглянути можливі варіанти покращення якості, щодо розробки розвитку соціальної сфери країни;

- пошук нових та успішно функціонуючих нетрадиційних напрямків, які сприятимуть у вирішенні ключових соціальних проблем населення та допоможуть якісно вдосконалити систему соціального забезпечення;

- також скорочення деяких переліків та видів пільг, допоможе провести дійсно справедливе оцінювання, а також матиме позитивні наслідки для

економічного стану держави, шляхом введення перевірки заявника його справжніх доходів при призначенні соціальної державної підтримки;

- впровадження нової схеми фінансового забезпечення, в якому враховувався б зв'язок між обсягами видатків з бюджету та загальними результатами надання соціальних послуг;

- необхідним кроком є перегляд стану споживчого кошику населення.

Варто, більш детальної уваги приділити останньому пункту, так, як це одна із головних проблем у соціальному забезпеченні. Під споживчим кошиком ми розуміємо набір, що містить продукти харчування, непродовольчі товари та послуги, що можуть повністю задовольнити життєві потреби людини протягом одного року. Величина прожиткового мінімуму, формується саме за показниками споживчого кошику.

Починаючи з 2000 року потрібний мінімум складу споживчого кошика постійно залишався без змін, хоча відповідно до законодавства України його перегляд має відбуватись кожних п'ять років. Проте лише у 2015 році Кабінет міністрів звернув увагу на питання, щодо перегляду споживчого кошику, та було прийнято рішення про щорічний перегляд складу споживчого кошику, у зв'язку з цим виникла проблема, яка полягала в тому, що цього рішення не завжди дотримувались на практиці [35].

Вже наступного року після перегляду складу споживчого кошику, було збільшено наповненість набору харчування, відбулося оновлення переліку ліків та засобів особистої гігієни, збільшили кількість необхідних пар взуття та одиниць одягу, але якщо розглянути норми продуктів харчування та розділити його на 365 днів то можна помітити явну недостатність забезпечення продуктів для повноцінного харчування навіть для однієї людини, і це вже в результаті перегляду кошику [38]. Тому в даній ситуації, виникла низка проблем:

- незбалансованість харчового раціону людини;
- відсутність науково обґрунтованого розподілу, стосовно повноцінних наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг для окремих верств населення;

- дотримання прийнятого закону про щорічний перегляд складу споживчого кошику.

За допомогою кількості пунктів в споживчому кошику, який існує в країні, можна визначити її рівень економіки. До прикладу, досить високий рівень економіки та соціальне забезпечення функціонує в США. Зокрема до необхідного мінімуму складу споживчого кошику як в Україні, туди ще входить:

- оплата комунальних послуг;
- освіта;
- медичне обслуговування;
- користування інтернетом;
- алкогольні напої;
- сигарети;
- мобільні телефони.

Та важливим, є те що, в США дотримуються закону, та проводять оновлення необхідного складу споживчого кошику щорічно, відповідно самі розрахунки проводяться по реальним та актуальним цінам на товари та послуги. Наприклад для розрахунку, за основу береться родина середнього рівня достатку, яка складається з чотирьох чоловік [45]. Використовуючи зарубіжний досвід, доцільно буде виділити такі напрями удосконалення, які покращать ситуацію зі споживчим кошиком:

- дотримання відповідності між складом кошику та реальних умов життя населення;
- щорічного розгляду складу та відповідно його покращення наповненості;
- врахування відмінностей рівня вартості життя по регіонам та областям країни;
- контроль за співвідношенням по витратам окремо в отриманні продовольчих та непродовольчих товарів і послуг;

- розглядати структуру окремих верств населення для яких здійснюється розрахунок прожиткового мінімуму.
- враховувати такі особливості, як рід діяльності, тип та склад родини при формуванні прожиткового мінімуму [40].

Також, виконавши аналіз по динаміці та структурі видатків з Державного Бюджету на категорію соціального захисту та забезпечення за досліджувані роки, були виявлені такі основні проблеми соціального захисту та соціального забезпечення в Україні, як:

- виконання неефективного управління виділеними коштами із бюджету головними розпорядниками та відповідними соціальними установами;
- наявні недоліки у здійсненні контролю урядом держави у галузі соціального захисту та соціального забезпечення при використанні бюджетних ресурсів;
- неефективний розподіл фінансових коштів між виплатами на соціальний захист та відповідно видатками на соціальне забезпечення;
- підвищення вартості у наданні таких соціальних послуг у галузі освіти, культури, охорони здоров'я та інших інститутів;
- недостатній обсяг фінансового забезпечення сфери соціального захисту населення;
- присутність чималої кількості пілг, для яких немає достатнього підтвердження під час розподілу коштів фінансування серед незахищених груп населення країни.

Ключовим фактором, що сприятимуть підвищенню ефективності використанню фінансових ресурсів у соціальній сфері, на нашу думку, насамперед є оптимальне розподіл повноважень між рівнями управління у цій галузі. Проте слід розуміти, що наділення регіональних та, зокрема, органів влади місцевого самоврядування додатковими повноваженнями щодо фінансування видатків на соціальний захист без забезпечення їх необхідними джерелами доходів призводить до погіршення стану територіальних бюджетів

та недостатності коштів для забезпечення інших, зокрема інвестиційних завдань.

В результаті область змушена спрямовувати всі кошти на фінансування зростаючих соціальних зобов'язань, результатом якого є недофінансування виробничої сфери, внаслідок чого становище економічно слабких регіонів ще більше погіршується. В свою чергу, не дозволяє територіальним громадам вживати заходів щодо збільшення своєї дохідної бази. Вирішення цього питання можливе лише шляхом забезпечення територіальних органів джерелами доходів, достатніми для фінансування своїх зобов'язань.

Таким чином, основними напрямками удосконалення бюджетного фінансування сфери соціального захисту буде, насамперед, посилення відповідальності територіальних органів за використання виділених коштів та контроль. Також оптимальне розмежування повноважень щодо здійснення видатків між органами влади всіх рівнів сприятиме їх здійсненню з найбільшою віддачею. Наділення місцевих та регіональних органів влади доходами, достатніми для фінансування покладених на них повноважень, шляхом децентралізації бюджетних коштів, що сприятиме досягненню збалансованості регіональних та місцевих бюджетів.

Вирішення проблем соціального захисту вимагає великих фінансових витрат, які неможливо мінімізувати. Як свідчить світовий досвід розвитку та побудови фінансової основи різних систем соціального захисту населення, найбільш ефективними є ті системи, в яких головна роль відводиться державі як головному суб'єкту соціальної сфери. Тільки вирішивши ці питання, можна досягти підвищення ефективності бюджетного фінансування соціального захисту населення. І як наслідок підвищення якості життя населення, що ми бачимо головною метою соціально-економічної політики України.

ВИСНОВКИ

Важливе місце в суспільно-політичному житті країни посідає сфера соціального захисту населення. Для її якісного розвитку потрібно забезпечити першочергове надходження коштів у цю сферу. Бюджетні кошти, які є основним джерелом фінансування, є фінансовою гарантією отримання громадянами країни необхідного рівня соціальних послуг.

На основі проведеного детального дослідження у випускній кваліфікаційній (дипломній) роботі, ми можемо стверджувати, що ефективне функціонування бюджетного механізму соціального захисту та забезпечення виступає безумовною запорукою гарантування високого рівня життя населення та сприяння успішному соціально-економічному розвитку держави.

Результати проведеного аналізу дозволило зробити такі висновки:

1. Поняття «Соціального захисту» означає соціально-економічні відносини, виникають між державою, відповідними соціальними органами та громадянами, у зв'язку з розподілом фінансових ресурсів для матеріального та нематеріального забезпечення та підтримки окремих верств населення.

2. Фінансування соціального забезпечення здійснюється через видаткову частину державного та місцевих бюджетів, які реалізуються завдяки програмам соціального захисту громадян. Бюджетні видатки на соціальний захист— це фінансові ресурси, які мають цільовий характер та спрямовані на забезпечення окремих верств населення, найбільш вразливих, зокрема у таких випадках: в умовах тимчасової, часткової чи повної втрати працездатності; в разі безробіття при умові обставин, які не залежали від особи, яка постраждала. відповідна допомога родинам з дітьми; при забезпеченні мінімального рівня заробітної плати, при допомозі сім'ям з дітьми та іншим.

3. До основних проблем виділення фінансових коштів бюджету на соціальний захист та забезпечення можна віднести такі:

- здійснення неефективного управління та контролю державою у сфері соціального захисту та забезпечення, що стосується розпорядження бюджетними ресурсами;
- швидке необґрунтоване зростання вартості соціальних послуг та товарів;
- відсутність реальних показників для формування якісного складу споживчого кошику;
- відсутній належний рівень або взагалі припинення фінансування окремих груп незахищених верств;
- наявність великої кількості законодавчих нормативів, які не використовуються на практиці;
- диференційованість пільг, соціальних виплат та соціальних послуг.

4. Можна виділити основні методи впливу, що здійснюється державою з метою розвитку системи соціального захисту: нормативно-правове забезпечення, державне регулювання цін та ціноутворення, пряме державне фінансування із бюджетів різних рівнів на забезпечення потреб соціальної сфери, соціальне страхування обов'язкового характеру, побудова мережевих центрів служб бірж праці та зайнятості, субсидій соціального типу, реалізація державних програм стосовно вирішення окремих соціальних проблем громадян, система пенсійного забезпечення.

5. Система соціального захисту населення в Україні має такі складові елементи: надання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, допомога по безробіттю, допомога на проживання ВПО, житлові субсидії, допомога сім'ям з дітьми, компенсації витрат, за тимчасове розміщення ВПО, пенсійне забезпечення, можливі шляхи виплати пенсій банками та ін.

Фінансування соціального забезпечення виступають кошти державного та місцевого бюджету. Саме функціонування бюджетного забезпечення соціального захисту відбувається через використання таких інструментів: видатки бюджету, трансферти, норми і нормативи, бюджетні асигнування,

державні соціальні гарантії та стандарти, коригуючі коефіцієнти, витрати бюджетів та інше.

До методів, що активно допомагають забезпечувати соціальний захист населення шляхом фінансування з бюджету належать: оперативне та стратегічне управління, бюджетне планування та прогнозування, бюджетний контроль та аудит виконання відповідних бюджетних програм.

6. На нашу думку, в довгостроковому періоді, постійне збільшення фінансування з державного бюджету соціального захисту та соціального забезпечення матиме для держави більше негативні наслідки чим позитивні, тому що це може викликати залежність у незахищених верств населення до коштів, які виділятимуться державою для матеріальної підтримки. Доцільно, у відзначити значний вплив гострої респіраторної хвороби COVID-19 на видаткову частину бюджету 2020 року, також в 2022 році відбулися значні зміни у видатковій частині бюджету через військові дії.

7. Провівши детальний аналіз видаткової частини державного бюджету, можемо дійти таких висновків, що протягом 2017-2021 років найбільший відсоток у розрізі всіх категорій соціального захисту та забезпечення виділяється на соціальний захист пенсіонерів в середньому визначений на рівні 51%, що становить більше половини всіх видатків на категорію соціального захисту та забезпечення, це зумовлено тим, що в Україні діє солідарна пенсійна система. Видатки на соціальний захист інших категорій населення становлять 15% та є на другому місці, відповідно бюджетні видатки на допомогу у вирішенні житлового питання становлять 10% та займають третє місце.

Не менш важливим є приділити увагу, на такі категорії видатків як: фінансування фундаментально-прикладних досліджень і розробок у галузі соціального захисту безробітних, сім'ї, дітей та молоді, виплати стипендії, а також соціальний захист на випадок настання непрацездатності, якщо аналізувати їх у розрізі з іншими категоріями, то вони мають нульовий відсоток, тому потрібно більше виділяти фінансування з Державного бюджету. Провівши аналіз у розрізі усіх категорій видаткової частини, то протягом усіх

років вона є пріоритетною, лише у 2022 році вона стала на другому місці, у зв'язку з воєнними діями.

8. До основних напрямів удосконалення планування бюджетно-видаткової частини соціального захисту та забезпечення можуть бути: Так можливими напрямками вдосконалення планування бюджетних видатків соціального захисту та соціально забезпечення можна виокремити такі: здійснення належного контролю за достатністю фінансового забезпечення що стосуються виконання державних соціальних програм, вдосконалення порядку складання бюджетного планування та прогнозування використання видаткової частини бюджету, необхідно переглянути бюджетне нормативно-правове забезпечення, у розрізі надання соціальних послуг громадян, пошук нових та успішно функціонуючих нетрадиційних напрямків, які сприятимуть у вирішенні ключових соціальних проблем населення та допоможуть якісно вдосконалити систему соціального забезпечення, впровадження нової схеми фінансового забезпечення, в якому враховувався б зв'язок між обсягами видаткової частини бюджету та загальними результатами надання соціальних послуг, встановлення щорічного перегляду стану споживчого кошику населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бедринець М. Д. Оцінка бюджетного фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2015. № 1. С. 15-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2015_1_4 (дата звернення 12.09.2022)
2. Безробіття: які умови виплати допомоги. Вісник «Офіційно про податки». Офіційне видання державної фіскальної служби України 07.10.2020. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100020354-bezrobittya-yaki-umovi-viplati-dopomogi#:~:text=> (дата звернення 28.08.2022)
3. Борушок, І.І. Функції та роль видатків бюджету у забезпеченні соціального захисту населення. *Економічний простір*, (169), 69-72, 2021. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/169-13> (дата звернення 12.08.2022)
4. Бюджетний механізм та його підсистеми: забезпечуючі, оперативні, ретроспективні. Студопедія. URL: https://studopedia.com.ua/1_49911_byudzhetniy-mehanizm-ta-yogo-pidsistemi-zabezpechuyuchi-operativni-retrospektivni.html (дата звернення 21.09.2022)
5. Гнидюк І. В. Гайдей О. В. Бюджетне фінансування соціального забезпечення в Україні. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. 2018. № 4. С. 67-72. URL: [file:///C:/Users/%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%8F/Downloads/Nvpushk_2018_4_10%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%8F/Downloads/Nvpushk_2018_4_10%20(2).pdf) (дата звернення 15.09.2022)
6. Державний веб-портал бюджету для громадян – веб – сайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=6&year=2022&budgetType=CONSOLIDATED> (дата звернення 25.08.2022)
7. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 бер. 2022 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 11.09.2022)

8. Діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, та діти з малозабезпечених сімей отримуватимуть підвищені стипендії – веб – сайт. URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/economy/2022-07-28/maksimalnaya---pochti-6000-grn-komu-i-na-skolko-povyisili-sotsialnuyu-stipendiyu/275290> (дата звернення 25.08.2022)
9. Закон України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2022, № 5, ст.31) із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text> (дата звернення 14.09.2022)
10. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 48, ст. 409) із змінами. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (дата звернення 16.08.2022)
11. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 5, ст.21) із змінами. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text> (дата звернення 12.08.2022)
12. Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 35, ст.290) із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14> (дата звернення 18.09.2022)
13. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 1, ст.2) із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text> (дата звернення 16.09.2022)
14. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 33-34, ст. 404) із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15#Text> (дата звернення 12.09.2022)
15. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 46-47, ст.403)

із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (дата звернення 15.09.2022)

16. Закон України «Про пенсійне забезпечення» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 3, ст.10) із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text> (дата звернення 14.08.2022)

17. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та інші» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 15, ст.190) із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення 02.09.2022)

18. Закон України «Про соціальні послуги» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 45, ст.358) із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15#Text> (дата звернення 12.08.2022)

19. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 16, ст.167) із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text> (дата звернення 17.09.2022)

20. Зміни в Держбюджеті-2020: вплив на соціальну сферу URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/zminy-v-derzhbyudzheti-2020-vplyv-na-socialnu-sferu> (дата звернення 11.08.2022)

21. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (дата звернення 14.08.2022)

22. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: www.minfin.gov.ua (дата звернення 12.08.2022)

23. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лют. 2022 р. № 168. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-deyakihi-viplat-vijskovosluzhbovcyam-osobam-ryadovogoi-nachalnickogo-skladu-policejskim-ta-yih-simyam-pid-chas-diyi-voyennogo-stanu-168-280222> (дата звернення 12.08.2022)

24. Питання надання гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 07 бер. 2022 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 13.09.2022)

25. Призначення житлових субсидій. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/service/subsidiya> (дата звернення 11.08.2022)

26. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 19 березня 2022 р. № 333 : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квіт. 2022 р. № 490. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/490-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 12.08.2022)

27. Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 лют. 2022 р. № 162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162-2022-%D0%BF> (дата звернення 17.09.2022)

28. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2017 рік. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richniy-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukraini-za-2017-rik> (дата звернення 14.08.2022)

29. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2018 рік. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richniy-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukraini-za-2018-rik> (дата звернення 14.08.2022)

30. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2019 рік. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richniy-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukraini-za-2019-rik> (дата звернення 14.08.2022)

31. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2020 рік. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2020-rik> (дата звернення 14.08.2022)

32. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2021 рік. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2021-rik> (дата звернення 14.08.2022)

33. Сидор І. П Бюджетне забезпечення соціального захисту населення: теоретичні аспекти і вітчизняна практика. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4298> (дата звернення 20.09.2022)
34. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи формування. 2009. URL: https://www.irf.ua/files/ukr/programs_law_areas_publ_2028_ua_law.pdf (дата звернення 07.08.2022)
35. Склад споживчого кошика в Україні станом на 02.01.2022 рік. URL: <https://maanimocom/ua/indexes/142767-sklad-spozhyvchogo-koshika-v-ukrayini> (дата звернення 16.08.2022)
36. Смирнова І. І. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 3 (61). С.205-212. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8265> (дата звернення 15.09.2022)
37. Соціальний захист населення та соціальна політика. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/18912/ (дата звернення 11.08.2022)
38. Споживчий кошик: зростання зарплат в Україні випередило зростання цін. *Економічна правда*. 14.01.2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/01/14/655769/> (дата звернення 16.08.2022)
39. Функції держави у соціальному захисті. Електронний ресурс. веб - сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%83%D0%BD%D0%BA%> (дата звернення 17.09.2022)
40. Шевчук А.І. Герасимчук Л. В. Напрями вдосконалення визначення прожиткового мінімуму в Україні. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення/Збірник наук. праць, матеріали конференцій (семінарів, круглих столів)* 24.11.2016 р. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5866/1> (дата звернення 03.09.2022)

41. Introduction to the social security system in Ukraine. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680599156> (дата звернення 20.09.2022)
42. Social insurance . Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Social_insurance (дата звернення 13.09.2022)
43. Social protection. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Social_protection#:~:text=Social%20protection%20consists%20of%20policies,%2C%20disability%2C%20and%20old%20age (дата звернення 19.08.2022)
44. Social Security (United States). Wikipedia, the free encyclopedia. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/Social_Security_\(United_States\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Social_Security_(United_States)) (дата звернення 12.09.2022)
45. Social Security Strategy Paper: From the Safety Net to the Springboard / World Bank. Washington, DC, USA. 2001. URL: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/808141497006924267/pdf/111553-UKRANIAN-PUBLIC-SkillsformodernUkraineUKR.pdf> (дата звернення 12.08.2022)
46. Social security system of Ukraine in 2014–15 and beyond: towards effective social protection floors / International Labour Organization. URL: http://www.un.org.ua/images/documents/4522/wcms_504529.pdf (дата звернення 12.08.2022)
47. Social services system in Ukraine. Bureau of Social & Political Developments, Kyiv, Ukraine. 2015. URL: <https://bureau.in.ua/downloads/social-reform/REPORT.pdf> (дата звернення 15.08.2022)
48. Yevtushenko, N., Vinogradnya, V., & Malyshko, V. (2018). Social protection of the population of Ukraine in the context of social policy and integration processes. University Economic Bulletin, (39), 87-93. URL: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2018-39-87-93> (дата звернення 12.09.2022)

ВІДГУК
наукового керівника
на магістерську кваліфікаційну роботу
здобувачки вищої освіти за другим (магістерським) освітнім рівнем
групи ФМУПЗ-21-1
Кураткіної Юлії Віталіївни
на тему
«Фінансове забезпечення соціального захисту населення»

Багатогранність трансформаційних процесів в економіці, військові, інтеграційні процеси вимагають створення якісних умов життя громадян, що обумовлює необхідність перегляду підходів до механізмів державного управління соціальним захистом і передбачає певні функціональні зміни в організації фінансових відносин суб'єктів системи соціального захисту населення.

Робота містить три розділи. Перший розділ присвячено дослідженню теоретичних аспектів бюджетного механізму соціального захисту населення.

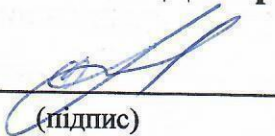
Другий розділ присвячено ретроспективному аналізу виконання видаткової частини бюджету соціального захисту населення використанням кількісних та якісних показників. Використано широкий перелік методів, зокрема: аналізу, синтезу, графічний, табличний та ін.

Третій розділ роботи включає розробку напрямів вдосконалення фінансового забезпечення соціального захисту населення із врахуванням сучасних світових трендів.

Результати кваліфікаційної роботи апробовані на IX міжнародній науково-практичній інтернет-конференції у м. Острог (21 жовтня 2022 року).

Робота рекомендується до захисту з оцінкою «відмінно» (45 балів).

Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту):
Гордей Оксана Дмитрівна, д.е.н., професор

(підпис)

20.01.2023 р.
(дата)

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проект)

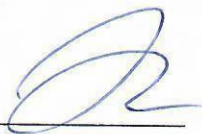
Кваліфікаційна робота (проект) здобувача вищої освіти

Кураткіна Ю.В.

(прізвище, ініціали)

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «23» січня 2023 №9 допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

(підпис)

Коляда Т.А.

(прізвище, ініціали)

РЕЦЕНЗІЯ
на випускню кваліфікаційну (дипломну) роботу
здобувача вищої освіти Державного податкового університету
Кураatkіної Юлії Віталіївни
(прізвище, ім'я, по батькові)

Фінансове забезпечення соціального захисту населення
(назва теми)

Актуальність теми полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку, в період складних кризових явищ, саме соціальному захисту і соціальному забезпеченню належить провідна роль у економічній системі держави, для виконання покладених на неї функцій у забезпеченні добробуту своїх громадян, захисту від різного роду соціальних ризиків і загроз. Оцінити стан економіки можливо завдяки аналізу системи соціального забезпечення держави, тому що саме показник рівня життя населення залежить від фінансування соціального забезпечення. Тому завдання забезпечення ефективного функціонування системи соціального захисту, набуває особливого важливого значення.

Наукова новизна роботи полягає аналізі сучасного стану фінансування видатків бюджету соціального населення, виявленні та обґрунтуванні проблем, які потребують нагального вирішення, дослідженні напрями удосконалення соціального захисту та соціального забезпечення та запропоновано нові підходи, що сприятимуть розвитку системи соціального захисту населення в Україні.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу. Здобувачем належним чином було узагальнено різні погляди на вирішення завдань, які розкривають мету цього дослідження. Враховуючи невичерпність теми та великий обсяг практичного матеріалу, здобувачу цілком вдалося розкрити, обрану тему та глибоко і якісно проаналізувати усі ключові особливості. В даній роботі наведено достатньо обґрунтованих висновків і пропозицій щодо функціонування та напрямків вдосконалення системи соціального захисту та забезпечення.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі системи соціального захисту. Отримані результати та пропозиції дослідження можуть бути практично використані відповідними соціальними органами та державним регулятором, для підвищення ефективності функціонування соціального захисту населення. Також, робота буде доцільною для вивчення здобувачам, які навчаються на факультетах фінансів, банківської справи, аспірантам та викладачам, а також практикам: фінансистам, менеджерам, аналітичним працівникам.

Наявність недоліків: в роботі є деякі недоліки у виборі наукової літератури для дослідження, проте вони не впливають на загальну якість виконаної роботи.

Загальний висновок і оцінка роботи. Тема дипломної роботи повністю розкрита здобувачкою вищої освіти, основні положення та висновки достатньо обґрунтовані. Основний зміст даної роботи викладений на високому рівні та має практичне значення, запропоновані ключові перспективні напрямки удосконалення соціального захисту та соціального забезпечення та запропоновано нові підходи, що сприятимуть розвитку системи соціального захисту населення в Україні. Дипломна робота відповідає вимогам кваліфікаційного рівня та заслуговує на оцінку «відмінно».

Рецензент: к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Національна академія статистики, обліку та аудиту
(науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

(підпис, М.П.)

Л.М. Богріновцева
(ініціали, прізвище)

« » 2023 р.